

ÜNLÜ MÜSLÜMAN KADINLAR / NÂMDÂRÂN-I ZENÂN-I İSLÂMIYÂN (1899) FATMA ALİYE HANIM (1862-1936)

Genel Bakış

Yazar Fatma Aliye Hanım, Türk edebiyatının ilk kadın romancısı olarak kabul edilen ve Osmanlı döneminde kadınların sesi olmayı başaran önemli bir yazardır. 9 Ekim 1862 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası, dönemin ünlü tarihçisi ve devlet adamı Ahmet Cevdet Paşa, annesi ise Advîye Rabia Hanım'dır. Babasının devlet görevleri nedeniyle farklı şehirlerde bulunmuş, bu sayede iyi bir eğitim alma fırsatı yakalamıştır. Fatma Aliye, dönemin kız çocuklarının çoğunun ulaşamadığı bir eğitim görmüştür. Arapça ve Fransızca öğrenmiş, tarih, felsefe, coğrafya ve edebiyatla ilgilenmiştir. 1889'da "Bir Kadın" imzasıyla çevirdiği, George Ohnet'den Meram romanıyla edebiyat dünyasına ilk adımını atar. İkinci yapıtı Hayal ve Hakikat'i Ahmet Mithat'la yazar. Çok geçmeden sırasıyla Muhadarat, Refet, Levayih-i Hayat, Udi ve Enin romanları kendi adıyla yayımlanır. Refet ve Udi Türk edebiyatının çalışıp ayakları üzerinde duran ilk kadın karakterlerini anlatır. Romanlarındaki başkarakterlerin hepsi mücadeleci ve güçlü kadınlardır. Udi romanı Fransızcaya çevrilir. Fatma Aliye, döneminde büyük bir cesareti, inat ve direniş sergileyerek kalemi elinden bırakmamış, kendinden sonra gelen kadın edebiyatçıları da yazılarıyla desteklemiştir.

Eser Fatma Aliye'nin Ünlü Müslüman Kadınlar (Nâmdârân-ı Zenân-ı İslâmiyân) adlı eseri, İslam tarihine yön veren kadınların hayatlarını ve örnek kişiliklerini tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır. Kitapta kadınlar kronolojik olarak ele alınır. İlk bölümde Hz. Hatice, Ümmü Habîbe, Hz. Fâtîma, Ümmü Süleym, Zeyneb bint-i Hudayr ve Fâtîma bintü'l-Kâsım gibi Asr-ı Saadet'in örnek kadınları anlatılır. Bu kadınların imanları, fedakârlıkları, sabırları, ilimleri ve aile hayatlarındaki örnek davranışları üzerinde durulur. İkinci bölümde Emevî ve Abbâsî dönemlerinin önde gelen kadınlarına yer verilir. Fâtîma bint-i Abdülmelik, Ümmü'l-Benîn, Zübeyde, Hayyuzân, Bürân ve diğer hanedan mensubu kadınların devlet yönetimine etkileri, cömertlikleri, ilme ve sanata verdikleri destek anlatılır. Eser, İslam tarihinde iz bırakmış 28 önemli kadının hayatını anlatarak Müslüman kadınların eğitilmiş, güçlü, erdemli ve toplumun gelişimine katkı sağlayan bireyler olduklarını ortaya koyan biyografik ve tarihi bir çalışmadır.

Arka Plan Eser, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat sonrası modernleşme sürecinde, özellikle II. Abdülhamid Dönemi'nde kaleme alınmıştır. Bu dönemde kadınların eğitimi, toplumdaki yeri ve hakları yoğun biçimde tartışılmakta, Batı'da ise İslam ve Müslüman kadınlar hakkında yanlış ve önyargılı görüşler yaygın olarak dile getirilmektedir. Fatma Aliye, İslam kadını hakkında Batı'da oluşan yanlış algıları düzeltmek, İslam tarihinde önemli rol oynayan kadınları tanıtmak ve onların başarılarını ortaya koymak, Müslüman kadınların eğitilmiş, faziletli, ilim ve sanatla uğraşan, devlet yönetiminde ve toplum hayatında etkili kişiler olduğunu göstermek, İslam dininin kadınlara tanıdığı hakları tarihi örneklerle açıklamak istemiştir.

Kişiler

Peygamberin Eşleri

Hız. Hatice (Haticetü'l-Kübrâ): Hız. Muhammed'in ilk eşi ve ilk Müslüman olan kadındır.

Ümmü Habîbe (Remle bint Ebû Süfyan): Hız. Muhammed'in eşlerinden biridir.

Hız. Fâtîma (Fâtîmetü'z-Zehrâ): Hız. Muhammed'in en küçük kızıdır.

Ümmü Süleym: Ensardan, İslam'ın ilk yıllarında yaşamış sahâbî hanımdır.

Zeyneb bint-i Hudayr: Kadı Şurayh'ın eşi olan sahâbî hanımdır.

Fâtîma bintü'l-Kâsım: Hız. Ali'nin soyundan gelen, Cafer-i Sâdık'ın torunudur.

Emeviler Dönemi Büyük Kadınları

Fâtîma bint-i Abdülmelik: Halife Ömer bin Abdülaziz'in eşi, Emevî halifesi Abdülmelik'in kızıdır.

Ümmü'l-Benîn bint-i Abdülaziz: Halife Ömer bin Abdülaziz'in kız kardeşidir.

Muzenne bint-i Mervan: Emevî hanedanından seçkin bir kadındır.

Abbâsîler Dönemi Büyük Kadınları

Ümmü Cafer Zübeyde: Halife Hârûnürreşîd'in eşi ve Abbâsî hanedanının tanınmış kadınlarından biridir.

Hayyuzân: Halife Mehdî'nin eşi ve Hârûnürreşîd'in annesidir.

Abbâse bintü'l-Mehdî: Halife Mehdî'nin kızıdır.

Aliyye bintü'l-Mehdî: Halife Mehdî'nin kızı, şair ve musikişinasıdır.

Bûrân: Halife Me'mûn'un eşi.

Ümmü Cafer Bermekî (Unnâbe): Bermekî ailesine mensup seçkin bir kadındır.

Âişe bintü Mu'tasım: Halife Mu'tasım'ın kızıdır.

Katru'n-Nedâ: Halife Mu'taz'ın eşi.

Diğer Hanedan Kadınları

Cemile: Emevî döneminin ünlü kadın şairi ve musikişinasıdır.

Ümmü's-Sultân Bereketî: Dindarlığı ve hayırseverliğiyle tanınan bir hanımefendidir.

Tağâsî el-Hündetü'l-Kübrâ: Memlûk Devleti'nin önemli kadın hükümdarlarından biridir.

Zeynep: Dönemin faziletli kadınlarından biridir.

Hayrunnisâ Begüm: Babür Devleti'nin tanınmış hanım sultanlarından.

Behrûze: Türk-İslam devletlerinde tanınmış asil bir hanımdır.

Tâclî Hanım: Safevî hanedanına mensup önemli bir devlet kadınıdır.

Osmanlı Karınları

Bîlûn Hatun: Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde yaşamış hayırsever bir hanımdır.

Dürr-i Şehvâr Hanım: Osmanlı sarayında yetişmiş seçkin bir hanımefendidir.

Fâtıma Şeb-safâ Kadın: Osmanlı döneminde ilim ve faziletiyle tanınan bir kadındır.

Fâtıma Zehra Hanım: Sadrazam Halil Hamid Paşa'nın kızıdır.

İslamiye'in İlk Yıllarından Büyük Kadınlar

Hazret-i Hatice Hazret-i Hatice, Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinden Huveylid bin Esed bin Abdülazâ bin Kusay'ın kızıdır. Mekke'nin saygın ve varlıklı kadınlarından biri olarak ticaretle uğraşmış, işlerini bizzat kendisi yönetmiştir. Ticaret kervanlarını güvenilir kişiler aracılığıyla farklı bölgelere göndererek alışveriş yaptırmıştır. Akıllı, tedbirli ve dürüst kişiliği sayesinde büyük bir servet edinmiş, birçok köle ve cariyeyle sahip olmuştur. Onlara yalnızca hizmetçi gözüyle bakmamış, iyi davranmış ve toplumda faydalı bireyler olmalarını istemiştir. Bu kölelerden biri daha sonra Peygamberimizin başkumandanlarından olacak olan Zeyd bin Harise'dir. Hazret-i Hatice, ticaret mallarını Hazret-i Muhammed'e emanet ederek başka ülkelere göndermiştir. Hazret-i Muhammed'in dürüstlüğü, güvenilirliği ve ticaretle gösterdiği titizlik Hazret-i Hatice'nin dikkatini çekmiştir. Onun üstün ahlakını ve zekasını gördükten sonra evlenmeye karar vermiştir. Evlendiklerinde Hazret-i Hatice kırk yaşında, Hazret-i Muhammed ise daha gençtir.

Hazret-i Hatice'nin Aile Hayatı Hazret-i Hatice ile Hazret-i Muhammed uzun yıllar sevgi, saygı ve huzur içinde yaşamıştır. Peygamber Efendimizin erkek ve kız çocuklarının tamamı Hazret-i Hatice'den dünyaya gelmiştir. Hazret-i Mâriye'den doğan erkek çocuğu ise küçük yaşta vefat etmiştir. Hazret-i Hatice'den doğan erkek çocukları da yaşamamıştır. Yaklaşık yirmi dört yıl süren evlilik boyunca Hazret-i Hatice, Peygamber Efendimizin tek eşi olmuştur. Hazret-i Hatice, Kureyş kabilesindeki güçlü konumu sayesinde Peygamber Efendimizi birçok tehlikeye karşı korumuştur. Onun hayatta olduğu dönemde müşrikler Resulullah'a istedikleri gibi zarar verememiştir. Peygamber Efendimiz, Hazret-i Hatice'nin desteğini her zaman hissetmiş ve ona büyük değer vermiştir. Vefatından sonra da onu hayırla anmış, sevgisini hiçbir zaman unutmamıştır.

Hazret-i Hatice'nin Ölümü

Bir gün Hazret-i Aişe, Hazret-i Hatice için "Allah sana ondan daha hayırlısını verdi." anlamında söz söylemiştir. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz bu söze üzülmüş ve Hazret-i Hatice'nin kendisi için ne kadar değerli olduğunu anlatmıştır. İnsanların kendisini yalanladığı zaman Hazret-i Hatice'nin ona inandığını, herkes yardımını keserken malıyla destek olduğunu ve Allah'ın kendisine ondan çocuklar verdiğini söylemiştir. Böylece Hazret-i Hatice'nin hayatındaki yerini açıkça ifade etmiştir. Hazret-i Hatice, yaklaşık altmış beş yaşında Mekke'de vefat etmiştir. Onun vefatı Peygamber

Efendimizi derinden üzmüş, bu kayıptan sonra hicret hazırlıkları başlamış ve birkaç yıl sonra Medine'ye hicret edilmiştir. Resulullah, hayatı boyunca Hazret-i Hatice'yi sevgi ve minnetle anmaya devam etmiştir.

Hazret-i Hatice'nin Desteği Peygamber Efendimize ilk vahiy geldiğinde yaşadığı olayları ilk olarak Hazret-i Hatice'ye anlatmıştır. Hazret-i Hatice onu teselli etmiş, dürüstlüğü, güvenilirliğini ve güzel ahlakını hatırlatarak Allah'ın kendisini mahcup etmeyeceğini söylemiştir. Ona cesaret vermiş, peygamber olacağını ifade ederek gönlünü rahatlatmıştır. Bu sözleriyle Resulullah'ın en büyük destekçisi olmuştur. Hazret-i Hatice, Peygamber Efendimizin getirdiği İslam dinine hiç tereddüt etmeden inanmıştır. Onun peygamberliğini ilk kabul eden kişi olmuş ve böylece İslam tarihindeki ilk Müslüman olarak anılmıştır. İnancı, desteği ve fedakarlığıyla İslam'ın ilk yıllarında önemli bir görev üstlenmiştir.

Ümmü Habibe

Habeşistan'a Hicreti Ümmü Habibe Kureyş kabilesinin reisi Ebu Süfyan'ın kızı olmasına rağmen dini uğruna bütün zenginliğini geride bırakmıştır. Asıl adı Remle olan Ümmü Habibe eşi Ubeyd ile birlikte Habeşistan'a hicret etmiş ve burada Habibe adını verdiği kızını dünyaya getirmiştir. Bu nedenle "Habibe'nin annesi" anlamına gelen Ümmü Habibe ismiyle tanınmıştır. Gurbette yalnız kalmasına rağmen inancından vazgeçmemiş ve Mekke'ye dönerek eski zengin hayatına kavuşmayı kabul etmemiştir. Ümmü Habibe'nin dinine bağlılığı, doğruluğu ve sabrı Peygamber Efendimizin kulağına ulaşmıştır. Bunun üzerine Resulullah, Habeşistan Hükümdarı Necaşi'ye haber göndererek Ümmü Habibe ile evlenmek istediğini bildirmiştir. Necaşi'nin cariyesi Ebrehe bu müjdeyi Ümmü Habibe'ye ulaştırmıştır. Büyük bir sevinç yaşayan Ümmü Habibe yanında değerli eşyası bulunmadığı için sadece kolundaki gümüş bilezikleri ve küpelerini müjdeyi getirene hediye edebilmiştir. Böylece gurbet hayatı sona ermiş ve Peygamber Efendimizin eşi olmuştur.

Babası Ebu Süfyan ile Karşılaşması Ümmü Habibe Peygamber Efendimizle evlendikten sonra babası Ebu Süfyan Medine'ye gelmiştir. Babası, Resulullah'ın evindeki mindere oturmak isteyince Ümmü Habibe buna izin vermemiştir. Ebu Süfyan neden böyle davrandığını sorunca Ümmü Habibe o minderin Peygamber Efendimize ait olduğunu, Allah'a ortak koşan bir kimsenin oraya oturmasının uygun olmayacağını söylemiştir. Babası bu sözlerle kızmış ve kızının değiştiğini ifade etmiştir. Babasının sözleri üzerine Ümmü Habibe Allah'ın kendisini İslam ile hidayete erdirdiğini, buna karşılık babasının hala putlara tapıldığını söylemiştir. Ebu Süfyan ise atalarının dinini bırakıp Muhammed'in dinine girmeyeceğini belirterek öfkeyle oradan ayrılmıştır. Böylece Ümmü Habibe babasının otoritesi karşısında bile inancından taviz vermemiştir. Kureyş'in en güçlü ailesinden gelmesine rağmen Allah'a olan bağlılığından vazgeçmemiş, Peygamber Efendimizin eşi olduktan sonra da İslam'ın değerlerini kararlılıkla savunmuştur.

Hazret-i Fatimâ (Fâtîmetü'z-Zehrâ) Hazret-i Fatimâ, Peygamber Efendimizin en küçük ve en sevgili kızıdır. "Zehra" adı, nur yüzlü ve güzel ahlaklı oluşu sebebiyle verilmiştir. Peygamber Efendimiz, "Fatimâ benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş olur." buyurarak ona duyduğu sevgiyi dile getirmiştir. Hazret-i Fatimâ, son derece sade ve kanaatkar bir hayat yaşamıştır. Sofrasındaki yiyecekleri çoğu zaman fakirlere vermiş, dünya malına önem vermemiştir. O, annesi Hazret-i Hatice gibi gösterişten uzak yaşamış ve bütün davranışlarıyla Müslüman kadınlara örnek olmuştur. Hazret-i Fatimâ'ya birçok kişi talip olmuştur. Ancak Peygamber Efendimiz onu amcasının oğlu Hazret-i Ali ile evlendirmiştir. Hazret-i Ali'nin ilmi, cesareti, asaleti ve güzel ahlakı bu evlilikte etkili olmuştur. Hazret-i Ali, kendisine başka evlilik teklifleri yapılmasına rağmen bunları kabul etmemiş, Hazret-i Fatimâ ile hayatının sonuna kadar birlikte yaşamıştır.

Peygamberimizin Vefat Haberini Öğrenmesi Bir gün Hazret-i Fatimâ, Peygamber Efendimizin yanına gelmiştir. Resulullah onu yanına oturtmuş ve kulağına gizlice bir şey söylemiştir. Hazret-i Fâtîma önce ağlamış, ardından Peygamberimiz ikinci kez kulağına bir şey söyleyince gülümsemiştir. Hazret-i Aişe bu duruma şaşırarak sebebini sormuş, fakat Hazret-i Fatimâ, "Resulullah'ın sırrını açıklayamam." diyerek cevap vermemiştir. Peygamber Efendimizin vefatından sonra Hazret-i Aişe aynı olayı tekrar sorunca Hazret-i Fatimâ gerçeği açıklamıştır. İlk konuşmada Resulullah, Cebrail'in o yıl iki defa Kur'an'ı karşılıklı okuduğunu ve bunun vefatının yaklaştığını gösterdiğini söylemiştir. Bu haberi duyunca Hazret-i Fatimâ ağlamıştır. İkinci konuşmada ise Peygamber Efendimiz, Ehl-i Bey'ten kendisine ilk kavuşacak kişinin Hazret-i Fatimâ olacağını müjdelemiş, bunun üzerine Hazret-i Fatimâ sevinerek gülmüştür.

Hazret-i Fatimâ'nın Üzüntüsü Peygamber Efendimizin vefatı Hazret-i Fatimâ'yı derinden sarsmıştır. Hazret-i Ali de onun bu büyük acısını paylaşmış ve her zaman yanında olmuştur. Hazret-i Fatimâ'nın babası için söylediği ağıtlar büyük bir üzüntü taşımaktadır. Bu acıdan sonra bir daha güldüğü görülmemiştir. Buna rağmen ümmetini ve özellikle kadınların haklarını düşünmeye devam etmiştir. Hazret-i Fatimâ, babasının mirası konusunda Halife Hazret-i Ebubekir'e başvurmuştur. Hazret-i Ebubekir, "Peygamberlerin mirası olmaz." buyurunca Hazret-i Fatimâ bu karara itiraz etmemiş ve talebini tekrar etmemiştir. Onun asıl amacı mal kazanmak değil, kadınların miras isteme hakkını göstermek ve bu hakkı Müslümanlara hatırlatmaktır. Hazret-i Fatimâ; sabrı, kanaati, fedakarlığı, ailesine bağlılığı ve kadın haklarına verdiği önem sayesinde İslam tarihinde örnek alınan en büyük kadınlardan biridir.

Ümmü Süleym'e Evlilik Teklifi Ümmü Süleym, dul kaldıktan sonra İslamiyet'i kabul ederek Müslüman olmuştur. Bu sırada Medine'nin ileri gelenlerinden, zengin ve saygın bir kişi olan Ebu Talha el-Ensari kendisine evlenme teklif etmiştir. Ümmü Süleym, Ebu Talha'nın malına ve makamına değer vermemiş, onun müşrik olduğunu söyleyerek bu evliliği kabul etmeyeceğini ifade etmiştir. Ona, Müslüman olması halinde kendisiyle evlenebileceğini söylemiş, putlara tapmanın yanlışlığını anlatarak iman etmeye davet etmiştir. Ümmü Süleym'in söylediği hikmetli sözlerden etkilenen Ebu Talha İslamiyet'i kabul etmiştir. Bunun ardından Ümmü Süleym ile evlenmiştir. Ümmü Süleym'in evleneceği kişide zenginlik, asalet veya cesaretten önce iman, akıl ve hikmet aramaktadır. Sevdiği bir kişiyi reddetmenin zor olmasına rağmen dini görevini unutmamıştır.

İddet Süresi Asr-ı Saadet döneminde kadın ve erkeklerin birbirlerini görüp konuşmaları ayıp sayılmazdı. Evlenmek isteyen kişiler birbirlerini tanıyabilir, ahlak ve karakterlerini öğrenebilirlerdi. Dul kadınlar da iddet süreleri bittikten sonra süslenerek yeniden evlenmek isteyebilirlerdi. Bu durumun dinen uygun olup ve Peygamber Efendimiz de bunu onaylamaktadır. Kocasını ölen veya eşinden ayrılan kadınların belirli bir süre beklemeleri gerekmektedir. Boşanan kadınların üç ay, eşi vefat eden kadınların ise yüz otuz gün iddet bekledikleri ifade edilir. Bu sürenin amacı kadının hamile olup olmadığının anlaşılması ve mirasla ilgili hükümlerin doğru şekilde uygulanmasıdır. O dönemde yapılan evliliklerin çoğu tarafların birbirini görüp tanımasından sonra gerçekleşmiştir. Peygamber Efendimizin "Hayırlısı, görüp almaktır." sözüne yer verilerek evlenecek kişilerin birbirlerinin ahlakını ve karakterini tanımaları önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Zeyneb bint-i Hudayr Zeyneb bint-i Hudayr, İslamiyet'in ilk yıllarında yaşamış örnek kadınlardan biridir. Meşhur Kadı Şurayh'ın eşi. Kadı Şurayh, şiirlerinde onun hem güzelliğini hem de güzel ahlakını övmüş, onu diğer kadınlardan üstün tutan ifadeler kullanmıştır. Evlendikleri ilk gece Zeyneb, eşine son derece olgun ve hikmetli sözler söylemiştir. Önce Allah rızası için namaz kılmalarını istemiş, ardından kendisinin yabancı bir aileden geldiğini, eşinin sevdiği ve sevmediği davranışları bilmediğini ifade etmiştir. Kocasından bunları kendisine öğretmesini rica etmiş, eğer anlaşılmazlarsa Allah'ın emrine uygun şekilde ayrılacaklarını söylemiştir. Böylece evliliklerinin karşılıklı anlayış ve merhamet üzerine kurulmasını istemiştir. Kadı Şurayh, Zeyneb'e büyük bir sevgi beslemiş ve bunu şiirlerinde dile getirmiştir. Zeyneb'i güneşe, diğer kadınları ise yıldızlara benzeterek onun üstünlüğünü anlatmıştır.

Evliliğe Bakışı İlk gece yaşadığı endişelere rağmen Zeyneb ile Kadı Şurayh son derece huzurlu ve mutlu bir evlilik sürdürmüştür. Zamanla Zeyneb, yalnızca eşi değil, aynı zamanda onun en sevdiği insan olmuştur. O dönemde tanımadan yapılan evlilikler yaygın olduğu için Zeyneb'in ilk geceki kaygıları doğal karşılanmaktadır. Zeyneb'in en önemli özelliğinin evliliğin gerçek anlamını kavramasıdır. Ona göre evlenmek ile aşık olmak aynı şey değildir. Eşler evlendikten sonra birbirlerini tanıyıp sevebilirler. Zeyneb, hayalci beklentiler yerine anlayış, sabır ve güzel geçimin önemini benimsemiş; evliliğin huzurunu korumak için Allah'tan yardım dilemiştir. Eşine karşı anlayışlı davranması ve huzurlu bir aile kurması sayesinde hem yaşadığı dönemde hem de sonraki nesiller için örnek olmuştur.

Fatimâ bintü'l-Kasım Fatimâ bintü'l-Kasım, Hazret-i Ali'nin kardeşi Hazret-i Cafer-i Sadık'ın torunudur. İlk eşi Hamza bin Abdullah bin Zübeyr'dir. Güzel ahlakı, eşine bağlılığı ve verdiği söze sadakati ile tanınan örnek Müslüman hanımlardan biridir. Hamza bin Abdullah ölüm döşegindeyken, vefatından sonra Fatimâ'nın Talha bin Ömer ile evlenmesinden endişe ettiğini söylemiştir. Bunun üzerine Fatimâ, eğer başka biriyle evlenirse bütün mallarını sadaka olarak dağıtacağına ve kölelerini hür bırakacağına dair

yemin ederek eşini teselli etmiş, onun gönlünü rahatlatmıştır. Eşinin vefatından ve iddet süresinin tamamlanmasından sonra Talha bin Ömer, Fatimâ'ya evlenme teklif etmiştir. Fatimâ, daha önce ettiği yemini açıklayınca Talha, yeminin gerektirdiğinin iki katını yerine getireceğini söylemiştir. Bunun üzerine Fatimâ bu evliliği kabul etmiş, Talha da büyük miktarda sadaka vermiş ve köleleri özgürlüğüne kavuşturmuştur.

Aile Hayatı Fatimâ'nın Talha ile evliliğinden İbrahim adında bir oğulları ve Remle adında bir kızları dünyaya gelmiştir. Oğulları İbrahim faziletli ve örnek bir kişi olarak yetişmiş, kızları Remle ise yüksek mehirle evlendirilmiştir. Fatimâ'nın kurduğu ailenin bereketli ve hayırlı olduğu anlatılmaktadır. Fatimâ, ilk eşine ömrünün sonuna kadar sadakatle hizmet etmiş, onu memnun etmeye çalışmış ve son anlarında bile içini rahatlatarak davranışlarda bulunmuştur. Verdiği sözü unutmamış, yeminine bağlı kalarak güvenilirliğini göstermiştir. Talha'nın sevgisini ve fedakarlığını görünce de onun samimiyetini takdir etmiş, birçok kölenin özgürlüğüne kavuşmasına ve fakirlerin yardım görmesine vesile olacak bu evliliği kabul etmiştir. Hem ilk eşine duyduğu sadakat hem de ikinci evliliğinde yeminine bağlı kalması, onun yüksek ahlakını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda yaptığı davranışlarla birçok insanın iyilik görmesine vesile olmuş ve İslam tarihinde örnek kadınlardan biri olarak anılmıştır.

EMEVLER DÖNEMİ BÜYÜK KADINLARI

Emevî döneminde Asr-ı Saadet'te sadelik hâkimdi. Devlet zenginleşmişti. Saray hayatı gelişmiş, lüks yaşam yaygınlaşmıştı. Bu nedenle dönemin büyük kadınları; cariyelere, kölelere, büyük konak ve köşklere, değerli mücevherlere, hizmetkârlara sahip olmuşlardır. Emevî saraylarında hayat oldukça gösterişliydi. Bu dönemde; musiki gelişmiş, eğlence meclisleri kurulmuş, süslü bahçeler yapılmış, gezinti alanları hazırlanmış, yürüyüş yolları düzenlenmişti. Ayrıca insanlar; iri inciler, yakutlar, değerli taşlar, kaliteli halılar gibi lüks eşyalara büyük önem veriyordu.

Fatimâ bint-i Abdülmelik Fatimâ bint-i Abdülmelik, Emevi halifesi Abdülmelik'in kızıdır ve adaletiyle tanınan halife Ömer bin Abdülaziz'in eşidir. Sarayda büyüdüğü için çok değerli mücevherlere ve zenginliğe sahipti. Ancak eşi halife olduktan sonra, devlet malına karşı hassas davranarak bütün mücevherlerini devlet hazinesine vermesini isteyince hiç tereddüt etmeden bu isteği yerine getirmiştir. Ömer bin Abdülaziz, sade bir hayat sürmeyi tercih etmiş ve ailesinin de bu anlayışa uymasını istemiştir. Fatimâ, yıllarca kullandığı değerli ziynet eşyalarını ve servetini Allah rızası için terk ederek eşine destek olmuş, dünya malına bağlı olmadığını göstermiştir. Bu davranışı onun güçlü imanını ve fedakarlığını ortaya koymaktadır.

Ömer bin Abdülaziz'in Ailesi Ömer bin Abdülaziz'in annesi, Hazret-i Ömer'in torunudur. Hazret-i Ömer'in gece yaptığı denetim sırasında, sütüne su katmayı reddeden dürüst bir genç kızın ahlakından etkilenmesi sonucu bu kızın oğlu Abdullah ile evlenmesi sağlanmış, bu evlilikten doğan kız da Abdülaziz ile evlenerek Ömer bin Abdülaziz'in annesi olmuştur. Böylece Ömer bin Abdülaziz dürüstlük ve takva sahibi bir ailede yetişmiştir. Ömer bin Abdülaziz'in vefatından sonra halife olan kardeşi Yezid bin Abdülmelik, daha önce hazineye verilen mücevherleri Fatimâ'ya geri vermek istemiştir. Fatimâ ise, "Kocama sağlığında itaat ettiğim halde, vefatından sonra ona karşı gelemem." diyerek bu hediye kabul etmemiştir.

Ümmü'l-Benîn binti Abdülaziz Ümmü'l-Benîn binti Abdülaziz, adaleti ve zühdüyle tanınan halife Ömer bin Abdülaziz'in kız kardeşidir. Dindarlığı, takvası ve güzel ahlakı bakımından kardeşine benzetilmektedir. Bununla birlikte, dönemin halifesi Velid bin Yezid ile evli olduğu için saray hayatının bütün ihtişamı içinde yaşamıştır. Büyük servete ve nüfuza sahip olmasına rağmen dünya malına bağlanmamış, sahip olduğu imkanları Allah rızası için kullanmıştır. Ümmü'l-Benîn'in en belirgin özelliklerinden biri cömertliğidir. Haftada bir köleyi hür bırakmayı adet edinmiş, fakirlere ve muhtaçlara sürekli yardım etmiştir. Şefkatli ve merhametli bir karaktere sahip olduğu için çaresiz insanların ihtiyaçlarını gidermeyi kendisine görev bilmiştir. Saraydaki zenginliği yalnızca kendi rahatlığı için değil, iyilik yapmak ve insanlara fayda sağlamak için kullanmıştır. Bu nedenle yaşadığı dönemde hem zenginliğiyle hem de hayırseverliğiyle tanınmıştır.

Şiir ve Edebiyata İlgisi Ümmü'l-Benîn, şiir ve edebiyata büyük ilgi duyan, şair ve edipleri koruyup destekleyen kültürlü bir kadındır. Zeki, anlayışlı ve ince ruhlu olması sebebiyle ilim ve sanat meclislerine

değer vermiştir. Sarayında birçok şair ve edibi ağırlamış, onların eserlerini dinlemiş ve takdir etmiştir. Onun yalnızca zengin değil, aynı zamanda kültür ve sanat yönü güçlü bir kadın olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Şan, şöhret ve zenginlik içinde yaşamasına rağmen kendisini hiçbir zaman büyük görmemiştir. Daima Allah'ın huzurunda aciz bir kul olduğunu düşünmüş ve yaptığı en küçük hatadan bile korkmuştur. Bir gün şair Kuseyyir'in sevgilisi Azze hakkında latife yollu bir söz söylemiş, daha sonra bu sözün günah olabileceğini düşünerek büyük pişmanlık duymuştur. İçini rahatlatmak için kırk köleyi aynı anda azat etmiş, buna rağmen "Keşke dilsiz olsaydım da bu söz ağzımdan çıkmasaydı." diyerek uzun süre vicdan azabı çekmiştir.

Hac Yolculuğu ve Şairler Ümmü'l-Benîn hakkında anlatılan bazı rivayetlerin doğru olmadığı özellikle belirtilmektedir. Bunlardan biri hac yolculuğu sırasında yaşandığı ileri sürülen olaydır. Rivayete göre Ümmü'l-Benîn hac için izin istediğinde eşi Velid, Mekke'deki şairlere haber göndererek onun veya yanında bulunan kadınların güzelliğini öven şiirler yazmamalarını istemiştir. Çünkü eşini çok kıskanmaktadır. Ancak Ümmü'l-Benîn'in güzelliği, asaleti, zenginliği, zarafeti ve edebiyat sevgisi sebebiyle birçok şair onu övmek istemiştir. Çoğu şair kendini tutmayı başarsa da Kuseyyir, onun yanında bulunan cariyesi Azra hakkında şiir söylemiş; Vezzahü'l-Yümn ise şiirinde doğrudan Ümmü'l-Benîn'in adını anmıştır. Bunun üzerine Velid, emrine karşı geldiği gerekçesiyle Vezzahü'l-Yümn'ü cezalandırmıştır. Tarihi kaynakların, Ümmü'l-Benîn'in böyle davranışlarda bulunmadığını ve bu iftiraların asılsız olduğunu gösterdiği ifade edilmektedir.

Muzenne bint-i Mervan

Saraya Gelişi Muzenne bint-i Mervan, Emevi Devleti'nin önemli kadınlarından biri olup Mervan bin Muhammed'in kızıdır. Emevi Devleti'nin yıkılmasının ardından eski ihtişamını kaybetmiş, büyük bir fakirlik ve sıkıntı içinde yaşamaya başlamıştır. Ömrünün son yıllarını Abbâsî halifesi Mehdi'nin sarayında geçirmiştir. Abbâsî hanedanından Süleyman'ın kızı Zeynep'in anlattığı bir olaydan söz edilmiştir. Zeynep, bir gün Halife Mehdi'nin gözde cariyesi Hayyuzân'ın yanında otururken içeri giren bir cariyeye, kapıda çok güzel yüzlü fakat üstü başı yıpranmış bir kadının beklediğini haber verir. Hayyuzân, Zeynep'in de fikrini alarak kadının içeri girmesine izin verir. İçeri giren kadın büyük bir vakarla selam verir ve kendisini: "Ben Muzenne bint-i Mervan bin Muhammed el-Emevi'yim." diye tanıtır.

Muzenne'nin Asil Cevabı Muzenne'nin kimliğini öğrenen Zeynep büyük bir şaşkınlık yaşar. Geçmişte Emevilerin Abbâsî ailesine yaptıkları kötü muameleleri hatırlayarak ona ağır sözler söyler. Allah'ın onu eski ihtişamından mahrum bırakıp fakir hale düşürdüğünü ifade eder ve bir zamanlar Abbâsî kadınlarını küçümseyen kişinin şimdi yardım istemek zorunda kaldığını hatırlatır. Zeynep'in bütün bu ağır sözlerine karşı Muzenne öfkelenmez. Sadece tebessüm ederek şu anlamdaki sözleri söyler: "Amcamın kızı! Söylediklerin doğrudur. Ben geçmişte Abbasoğulları kadınlarına böyle davranmıştım. Fakat Allah bugün beni bu hale getirdi. Şimdi senin yapacağın hamd ve şükür bu mudur?" Bu sözleri söyledikten sonra selam vererek sessizce dışarı çıkmak ister.

Hayyuzân'ın Davranışı Hayyuzân, Muzenne'nin sözlerinden ve yaşadığı duruma rağmen gösterdiği vakardan çok etkilenir. Ağlamaya başlar ve onun saraydan ayrılmasına izin vermez. Cariyelere Muzenne'yi geri getirmelerini emreder. Muzenne geri getirildiğinde Hayyuzân ona sarılmak ister. Ancak Muzenne üzeri pis olduğu için ona sarılmaz. Bunun üzerine Hayyuzân onu hamama gönderir, kendi elbiselerinden giydirir ve büyük bir saygıyla yanına oturtur. Böylece Muzenne'ye eski itibarı yeniden kazandırılmış olur. Olayı öğrenen Halife Mehdi de Zeynep'in sert davranışından hoşnut kalmaz. Eğer Zeynep'in saraydaki saygınlığı olmasaydı onunla bir daha konuşmamaya yemin edeceğini söyleyerek bu davranışı doğru bulmadığını ifade eder. Hayyuzân daha sonra halifeyi sakinleştirir ve Muzenne'nin gönlünün alındığını bildirir. Bunun üzerine Halife Mehdi, Muzenne'ye haber göndererek saraya gelmesinden memnuniyet duyduğunu, ne isterse söylemesini istediğini bildirir. Hatta: "Mahcup olmayacağımı bilsem, onun ayağına ben giderdim." diyerek Muzenne'ye duyduğu saygıyı açıkça dile getirir.

ABBÂSÎLER DÖNEMİ BÜYÜK KADINLARI

Abbâsî döneminde Kur'ân ve hadislerin ilme verdiği önem sayesinde bilim gelişmiştir. Eğitim yaygınlaşmıştır. Sanat ve edebiyat ilerlemiştir. Medeniyet yüksek seviyeye ulaşmıştır. Abbâsî kadınları büyük servetlere sahipti. Sarayları, köşkleri, cariyeleri, köleleri, altın ve gümüş eşyaları vardı. Aynı zamanda; ilim sahibi, zarif, kültürlü, edebiyatı seven kişilerdi. Abbâsî sarayları yalnızca gösterişli yapılar değildi. Bu saraylarda; şiir okunurdu, musiki icra edilirdi, ilim meclisleri kurulurdu, edebî sohbetler yapılırdı. Abbâsî döneminde cariyeler; okuma yazma öğrenirdi, şiir bilirdi, musiki öğrenirdi, güzel konuşma eğitimi alırdı, edebiyat öğrenirdi, zekâ ve görgü bakımından yetiştirilirdi. Cariyeler sıradan hizmetçiler değildi. Cariyeler; kasideler, gazeller, beyitler okuyarak hanımlarını eğlendirirdi. Abbâsî kadınları; şiiri anlayacak, ince anlamları kavrayacak, sanat sohbetlerine katılacak kadar eğitimliydi.

Ümmü Cafer Zübeyde Ümmü Cafer Zübeyde, Abbâsî halifesi Ebu Cafer el-Mansur'un torunu ve Cafer bin Ebu Cafer el-Mansur'un kızıdır. Aynı zamanda büyük Abbâsî halifesi Harun er-Reşîd'in hanımıdır. İslam tarihinde hayırseverliği, ilmi, cömertliği, zekası ve devlet işlerine olan katkılarıyla tanınan en önemli kadınlardan biridir. Müslümanlar arasında onun adını ve yaptığı hayırları duymayan kimsenin neredeyse kalmamıştır. Avrupa'da bile Arapçadan çevrilen tarih kitapları ve özellikle Binbir Gece Hikayeleri sayesinde tanınmıştır.

Zübeyde Suyu Zübeyde'nin en büyük hizmetlerinden biri Mekke'nin su ihtiyacını karşılamasıdır. O dönemde Mekke'de su sıkıntısı yaşandığı için büyük masraflar yaparak uzak kaynaklardan su getirtmiş, kanallar açtırmış ve su yolları yaptırmıştır. Bu su daha sonra "Ayn-ı Zübeyde (Zübeyde Suyu)" adıyla anılmıştır. Her yıl hac ibadeti için dünyanın dört bir yanından gelen yüz binlerce Müslüman bu sudan içmektedir. Hatta Mekke sokaklarında su satıcılarının, sattıkları suyun kaliteli olduğunu göstermek için "Ayn-ı Zübeyde!" diye seslendikleri belirtilmektedir. Böylece Zübeyde'nin adı asırlar boyunca yaşamaya devam etmiştir. Zübeyde'nin yalnızca su getirmekle kalmadığı, yıkılmış evleri tamir ettirdiği, fakirlere yardım ettiği, evlenemeyen gençlerin evlenmesine destek olduğu ve ihtiyaç sahiplerine sürekli yardım ulaştırdığı anlatılmaktadır.

Harun er-Reşîd ile Evliliği Zübeyde, dönemin en güçlü hükümdarı Harun er-Reşîd'in eşidir. Yazar, onun zamanının tek melikesi olduğunu ifade eder. Harun er-Reşîd'in cariyeleri ve şiir meclisleri bulunsa da gerçek hanımı ve devletin birinci kadını yalnızca Zübeyde'dir. Amca çocukları olan Harun er-Reşîd ile Zübeyde'nin düğünü tarihte benzeri az görülen bir ihtişamla yapılmıştır. Düğün için harcanan servet, verilen çeyiz ve yapılan hazırlıklar tarih kitaplarında uzun uzun anlatılmaktadır. Zübeyde'nin güzelliğini anlatan dikkat çekici bir olay da aktarılmaktadır.

Harun er-Reşîd'in Endişesi Bir gece ay ışığı odasına vururken Zübeyde uzun saçları yatağa yayılmış halde uzanmaktadır. Kendi güzelliğini seyrederek eşi Harun er-Reşîd'e: "Ben mi güzelim, ay mı?" diye sorar. Harun önce cevap vermez. Ancak Zübeyde sorusunu birkaç kez tekrarlayınca ona: "Eğer sen aydan güzel değilsen, benden üç talakla boş ol!" şeklinde cevap verir. Harun'un maksadı boşanmak değil, Zübeyde'nin güzelliğini en güçlü ifadeyle anlatmaktır. Fakat ertesi gün söylediği sözün dini açıdan bir sakınca doğurabileceğini düşünerek büyük bir endişeye kapılır. Harun er-Reşîd meseleyi çözebilmek için birçok alimi toplar ve insanın mı yoksa ayın mı daha üstün olduğu konusunda görüşlerini sorar. Toplantı devam ederken Behlul-i Dana içeri girer. Kur'an-ı Kerim'deki: "Biz insanı en güzel biçimde yarattık." ayetini okur. Bu cevap üzerine Harun er-Reşîd rahatlar. Çünkü Kur'an insanın yaratılış bakımından üstün olduğunu bildirmektedir.

Kocasının Vefatından Sonraki Hayatı Zübeyde, Harun er-Reşîd'in sağlığında çok mutlu bir hayat sürmüştür. Ancak onun vefatından sonra büyük sıkıntılar yaşamıştır. Oğlu Emin ile Memun arasındaki mücadele sırasında Bağdat'a giren Memun'un kumandanı Tahir tarafından saygısızlığa uğramıştır. Bunun üzerine Zübeyde yaşadığı haksızlığı şiir şeklinde yazdığı bir mektupla Memun'a bildirmiştir. Memun bu mektubu okuyunca çok üzölmüş, ağlamış ve Tahir'e beddua etmiştir. Daha sonra Zübeyde'yi tekrar saraydaki eski yerine yerleştirerek ömrünün sonuna kadar büyük saygı ve ikram göstermiştir.

Hayyuzân Hayyuzân, Abbâsî halifesi Mehdi'nin hanımı, Hâdi ve Hârun er-Reşîd adlı iki halifenin annesidir. Aslen Türk kökenli bir cariyedir. Türklerin çocuklarını satmadığı, o dönemde savaşlar sebebiyle esir alınan bazı Türk kadınlarının cariyeye olarak Abbâsî sarayına getirildiği ifade edilmektedir. Abbâsî döneminde saraya alınan Türk cariyeleri sıradan insanlar değildir. Bu kadınlar zekaları, çalışkanlıkları ve

yetenekleri sayesinde özel eğitim almış, ilim, edebiyat, şiir ve sanat alanlarında büyük başarılar göstermişlerdir. Dönemin birçok ünlü şairi, sanatkarı ve bestekarı bu çevreden yetişmiştir. Türk köle ve cariyelerinin dürüstlükleri ve kabiliyetleri sayesinde devlet görevlerinde yükseldiklerini, zamanla yüksek makamlara geldiklerini ve Abbâsî Devleti'nin son dönemlerinde önemli devlet görevlerinin çoğunu Türklerin üstlendiğini belirtmektedir. Bu yükselişte, halife annesi olan Türk kadınlarının da büyük etkisi olduğu ifade edilmektedir.

Memun'un Annesi ile Karşılaştırılması Hayyuzân ile Memun'un annesi Meracil arasında da bir karşılaştırma yapılmaktadır. Her ikisi de Türk kökenli cariyedir. Ancak Hayyuzân, hükümdarın eşi olmaya hazırlanan eğitilmiş cariyelerden biri iken, Meracil daha çok hizmet işleriyle görevli cariyeler arasında yer almıştır. Hayyuzân; zeki, kültürlü, iyi eğitim görmüş, şiir ve edebiyatla ilgilenen, devlet yönetiminde etkili, güçlü iradeli ve nüfuz sahibi bir kadın olarak tanıtılmaktadır. Türk kökenli olmasına rağmen Abbâsî Devleti'nin en önemli kadınlarından biri haline gelmiş, iki halifenin annesi olarak devlet yönetiminde etkili olmuştur. İlim ve sanata verdiği önem sayesinde yalnızca siyasi değil, kültürel hayatta da iz bırakmıştır.

Abbâse bintü'l-Mehdi Abbâse bintü'l-Mehdi, Abbâsî halifesi Mehdi'nin kızı ve meşhur halife Harun er-Reşîd'in kız kardeşidir. İslam tarihinde ilmi, hikmeti, edebi ve üstün şahsiyetiyle tanınan büyük kadınlardan biridir. Harun er-Reşîd'in ilim, hikmet, edebiyat ve felsefeye büyük ilgi duymaktadır. Sarayında sürekli alimler, şairler, edipler ve hikmet sahipleri bulunur, sohbetler ilim ve edebiyat üzerine yapılır. Bu kadar seçkin insanlar arasında halifenin sohbetinden en fazla hoşlandığı kişi kız kardeşi Abbâse'dir. Harun er-Reşîd, onun hikmetli sözlerinden, edebi üslubundan ve derin bilgisinden büyük zevk alırdı. Abbâse'nin en önemli özelliklerinden birin vakar ve iffet sahibi olmasıdır. Kardeşi Harun er-Reşîd'in yanında devletin en güçlü vezirleri ve devlet adamları bulunmasına rağmen, Abbâse hayatı boyunca hiçbir uygunsuz davranışta bulunmamış, şerefini ve haysiyetini korumuştur.

Aliyye bintü'l-Mehdi Aliyye bintü'l-Mehdi, Abbâsî halifesi Mehdi'nin kızı ve Harun er-Reşîd'in kız kardeşidir. O da, Abbâse bintü'l-Mehdi gibi ilim, fazilet ve edep sahibi bir kadındır. Güzelliğiyle tanındığı gibi aynı zamanda güçlü bir şair, usta bir musikişinas ve divan sahibi bir ediptir. Zekası ve kavrama gücü sayesinde dönemin en seçkin kadınları arasında yer almıştır. Harun er-Reşîd onu çok sever, sohbetlerinden faydalanmak için gittiği seyahatlere bile yanında götürürdü. Aliyye aynı zamanda güçlü bir musiki bilgisine sahipti. Şiirlerini güzel bir sesle besteler ve okurdu. İbadetlerini aksatmayan dindar bir kadın olmasına rağmen, güzel sesiyle musiki icra etmekten de geri durmazdı.

Annesi Mekkune'nin Etkisi Aliyye'nin sanat yeteneğinin annesi Mekkune'den geldiği anlatılmaktadır. Mekkune, Mervaniye adında meşhur bir şarkıcı cariyeydi. Güzel sesi, zekası ve anlayışı sayesinde Halife Mansur tarafından oğlu Mehdi için satın alınmıştı. Mekkune, yalnızca güzelliğiyle değil, kültürü ve zekasıyla da sarayda büyük değer kazanmış, Halife Mehdi'nin sevgisini kazanmıştır. Hayyuzân gibi o da Türk asıllı cariyelerdendir. Aliyye de musiki eğitimini annesinden almış ve onun sanat anlayışını devam ettirmiştir. Aliyye'nin yanında çok sayıda eğitilmiş cariyeler ve köle bulunurdu. Bunlarla efendi-köle ilişkisi kurmaktan çok dostça davranır, şiir ve edebiyat konusundaki yeteneklerini takdir ederdi. Özellikle Tall adındaki kölesini çok sever, bazen onun adına şiirler yazardı. Harun er-Reşîd ise, böylesine şerefli bir hanımın kölesi adına şiir söylemesini uygun bulmaz ve bunu yasaklardı.

Horasan Yolculuğu Bir gün Harun er-Reşîd Horasan'a giderken Aliyye'yi de yanında götürmüştür. Yolculuk sırasında Merce denilen yere geldiklerinde Aliyye söylediği şiirlerle Bağdat'ı öyle güzel tasvir etmiştir ki Harun er-Reşîd memleket özlemine dayanamayarak Bağdat'a dönmeye karar vermiştir. Harun er-Reşîd kız kardeşini ziyarete geldiğinde Aliyye onu karşılamak için hazırlık yapmadan altı mısralık çok güzel bir şiir söylemiştir. Şiiri söylediği anda aynı zamanda bestesini de yaparak güzel sesiyle okumuştur. Böylece aynı anda hem şairliğini hem de musiki bilgisini göstermiştir.

Son Yılları Aliyye, kardeşi Harun er-Reşîd'i çok sevdiği için onun ölümünden sonra uzun süre şiir söylememiştir. Hayatı boyunca en çok sevdiği şeylerden biri şiir olmasına rağmen bunu bırakması, kardeşine duyduğu sevgi ve saygının ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Yalnızca Harun er-Reşîd'in oğlu Emin'in halifeliği döneminde dört beyitten oluşan kısa bir şiir söylemiştir. Aliyye'nin eşi kendi akrabalarındandır. Harun er-Reşîd'in ölümünden sonra yeğeni Halife Me'mun dönemine kadar yaşamıştır. Me'mun halasını çok sever, ona büyük saygı gösterirdi. Yanına geldiğinde boynuna sarılır ve onu

hürmetle karşılar, sevgisini her fırsatta gösterirdi. Aliyye'nin vefatı da bu sevgi sırasında gerçekleşmiştir. Halife Me'mun halasına sarılıp onu göğsüne bastığı sırada Aliyye onun kolları arasında ruhunu teslim etmiştir.

Bûrân Bûrân'ın asıl adı Hatice Bûrân bintü'l-Hasen bin Sehl bin Abdullah es-Serahsi'dir. Abbâsî halifesi Me'mun'un eşidir. Babası, Abbâsî Devleti'nin meşhur vezirlerinden Hasan bin Sehl'dir. Me'mun, Bûrân ile evlenmek için onun babasının çiftliğine gitmiştir. Hasan bin Sehl, damadı olan halifeyi son derece büyük bir ihtişamla karşılamış ve misafir etmiştir. Düğün sırasında misafirlere çok değerli hediyeler dağıtılmıştır. Hasan bin Sehl, üzerinde birer emlak adı yazılı kağıtlar hazırlatmış ve bunları davetlilere saçtırmıştır. Kim hangi kağıdı almışsa, üzerinde yazılı olan mülk ona bağışlanmıştır. Bunun yanında amberden yapılmış küçük toparlar hazırlanmış, her birinin üzerine bir cariye'nin adı yazılmıştır. Bu toplardan hangisini alan kişi varsa, üzerinde ismi yazılı olan cariye ona hediye edilmiştir.

İncilerle Yapılan Karşılama Gelin odasının hasırı altın tellerle örülmüş, üzerine inciler işlenmiştir. Me'mun odaya girince meşhur şair Ebu Nüvas'ın bir beytini okuyarak odanın güzelliğini övmüştür. Okuduğu beyitte, hasır üzerindeki incilerin altın zemin üzerindeki parlak damlalar gibi görüldüğü anlatılmaktadır. Gelin ile damat bir araya geldiğinde Bûrân'ın büyük validesi elinde seçilmiş incilerle gelmiş ve Me'mun ile Bûrân'ın başlarından aşağı inciler saçmıştır. Me'mun bu büyük ikramdan son derece memnun olmuş ve Bûrân'a: "Benden ne istersen dile." demiştir. Me'mun'un bu teklifine rağmen Bûrân uzun süre hiçbir şey istememiştir. Bûrân kendisi için hiçbir şey istememiş, bunun yerine Me'mun'un gücenerek hapsettirdiği iki yakın akrabasının isimlerini söylemiş ve onların affedilmelerini istemiştir. Me'mun bu isteği kabul ederek onları bağışlamıştır.

Me'mun ile Evliliği Hasan bin Sehl'in kızına verdiği çeyiz sayılmayacak kadar fazladır. Özellikle Bûrân'a cep harçlığı olarak bağlanan maaş bile çok büyük miktardadır. Bûrân sekiz yıl boyunca Halife Me'mun'un eşi olarak yaşamıştır. Bu evlilik son derece huzurlu geçmiştir. Son olarak Me'mun'un vefatı da Bûrân'ın yanında gerçekleşmiştir. Böylece Bûrân, eşinin son anlarına kadar onun yanında bulunmuş ve evlilikleri Me'mun'un ölümüne kadar devam etmiştir.

Attâbe Ümmü Cafer Bermekî Attâbe Ümmü Cafer Bermekî, Abbâsî Devleti'nin meşhur vezir ailesi olan Bermekîlerin kadınlarından biri olarak tanıtılır. Kendisi vezir Cafer bin Yahya el-Bermekî'nin annesidir. Bermekî ailesi bir dönem devletin en güçlü ve en zengin ailelerinden biri olmuş, büyük bir servete ve yüzlerce hizmetçiye sahip olarak ihtişam içinde yaşamıştır. Ancak oğlunun idam edilmesinden sonra bu şanlı hayat tamamen sona ermiş, aile büyük bir yıkım yaşamıştır. Attâbe ise bu felaketten sonra uzun yıllar yaşamış ve eski zenginliğini kaybederek fakir bir hayat sürmüştür.

Bayram Günü Yaşanan Karşılaşma Kurban bayramı günü bir adam annesini ziyarete gider. Annesinin yanında eski ve yıpranmış elbiseler giymiş, fakat konuşması ve duruşuyla sıradan biri olmadığı belli olan yaşlı bir kadın görür. Annesi ona: "Oğlum, teyzenle tanış." der. Adam şaşkınlıkla bu kadının kim olduğunu sorunca, onun Bermekî ailesinin hanımı ve Cafer bin Yahya'nın annesi Attâbe olduğu söylenir. Bir zamanlar büyük servet sahibi olan bu kadının böyle bir halde bulunması onu hayrete düşürür. Adamın şaşkınlığını gören Attâbe, yaşadığı büyük değişimi şu sözlerle açıklar: "Oğlum! Dünya eğreti bir malmış ki onu ödünç veren yine geri almış; yahut eğreti bir elbiseymiş ki onu giydiren yine çıkarmıştır." Bu sözlerle dünya malının kalıcı olmadığını, servet ve makamın insana emanet olarak verildiğini, zamanı gelince de geri alındığını anlatır.

En Ağır Acı Adam, Attâbe'ye: "Hayatta gördüğün en ilginç şey nedir?" diye sorar. Attâbe geçmişini hatırlayarak şöyle anlatır: Bir zamanlar bayramlarda emrinde dört yüz cariye bulunurdu. Buna rağmen yine de oğlunun annesine karşı görevlerini eksiksiz yerine getiremediğini düşünerek üzüldü. Fakat şimdi öyle bir bayrama ulaşmıştır ki elinde yalnızca iki kurban postu vardır. Bunlardan birini yatak, diğerini ise yorgan olarak kullanmaktan başka hiçbir isteği kalmamıştır. Artık bütün arzusu bununla sınırlıdır. Bu sözleri işiten adam, onun yaşadığı büyük değişimden etkilenerek kendisine beş yüz dirhem bağışta bulunur. Adam Attâbe'ye bu defa: "Bu büyük felakette seni en çok zorlayan şey nedir?" diye sorar. Attâbe önce: "Düşmanların sözleri ve insanların yakıştırmaları." cevabını verir. Ardından asıl ağır gelen şeyin ölüm olduğunu söyler. Adam şaşkınlıkla: "Sen hiç ölmedin ki ölümün ne olduğunu bilesin." deyince Attâbe şu cevabı verir: "Siz ölümü yalnız can vermek sanıyorsunuz. Asıl ölüm, insanın başkalarına el açmak zorunda kalmasıdır. Zillet denilen ölüm, gerçek ölümden daha ağırdır."

Aiše bint-i Mu'tasım

Melike ile İsa bin Kays'ın Hikayesi Aişe bint-i Mu'tasım, Abbâsî halifelerinden Mu'tasım Billah'ın kızıdır. Şiir ve edebiyata büyük ilgi duyan, belagat sahibi, kültürlü ve ince ruhlu bir kadındır. Edebi zevki ve şiir söylemedeki kabiliyetiyle tanınır. Şairleri ve edebiyatı takdir eden Aişe, kendisine gönderilen şiirleri değerlendirir ve gerektiğinde aynı güzellikte cevap verebilecek seviyede bir şairdir. Aişe'nin Melike adında güzel bir cariyesi vardır. İsa bin Kays isimli bir genç bu cariyeye aşık olur ve duygularını Melike'ye bildirir. Melike de fırsat buldukça dışarı çıkıp İsa'yı görmeye çalışır. Bu durumu öğrenen Aişe, cariyesinin kontrolsüz şekilde dışarı çıkmasını uygun bulmaz. Onu sarayın bir bölümünde muhafaza ettirir ve ne dışarı çıkmasına ne de huzuruna getirilmesine izin verir. Böylece Melike ile İsa'nın görüşmeleri tamamen sona erer.

İsa'nın Çaresizliği Melike'yi göremeyen İsa büyük bir üzüntüye kapılır. Derdini yakın arkadaşlarından birine anlatır ve sevdiği kadının halifenin kızı Aişe'nin cariyesi olması sebebiyle ona kavuşmasının imkansız olduğunu söyler. Arkadaşı ise ona ümitsiz olmamasını tavsiye eder ve şöyle der: "Sen güçlü bir şair ve edipsin. Güzel bir şiir yaz, onu hediyelerle birlikte Aişe'ye gönder. Belki onun merhametini kazanırsın." İsa bu tavsiyeyi kabul eder. İsa çeşitli hediyeler hazırlayıp yazdığı şiiri Aişe'ye gönderir. Şiirinde sevdiği kişiyi göremediği için büyük acı çektiğini, aşğın halinin gizlenemeyeceğini anlatır.

Melike'nin İade Edilmesi Aişe, şiiri okuyunca gülümseyerek: "Hay budala herif!" der ve hizmetçilerinden birine: "Melike'yi al, şu gence götür." emrini verir. Ardından İsa'nın şiirine yine şiirle cevap yazar. Yazdığı şiirde isteğinin kabul edildiğini bildirir; ancak Melike'nin gece alıkonulmamasını, akşam olunca mutlaka geri gönderilmesini şart koşar. İsa, verilen söze sadık kalır. Melike'yi akşam olunca tekrar Aişe'ye gönderir. Melike geri getirildiğinde Aişe şu dikkat çekici sözü söyler: "Ben onu sana gönderdiğim anda artık mülkümden çıkarmıştım. Bundan sonra o senindir." Böylece Melike'yi tekrar geri almaz ve onu tamamen İsa'ya bağışlar.

Katrü'n-Neda

Abbâsî Sarayına Gelişi Katrü'n-Neda'nın asıl adı Esmadır. Güzelliği, zarafeti ve iyilikleri sebebiyle kendisine "Şebnem Tanesi" anlamına gelen Katrü'n-Neda lakabı verilmiştir. Babası Mısır'daki Tolunoğulları hükümdarı Ebü'l-Ceyş Humareveyh, eşi ise Abbâsî halifesi Mu'tazid Billah'tır. Bazı tarihçiler Mu'tazid'in bu evliliğini, Humareveyh'i büyük düğün masraflarıyla ekonomik bakımdan zayıflatmak amacıyla yaptığı rivayetini de aktarır. Ancak bunun yanında Katrü'n-Neda'nın sadece güzelliğiyle değil, zekası, kültürü ve terbiyesiyle de tanınan seçkin bir kadın olduğu özellikle vurgulanmaktadır.

Gerdek Gecesinde Duvağını Açmaması En dikkat çekici olaylardan biri, düğün gecesinde yaşanır. Katrü'n-Neda, gelin olduğu gün boyunca duvağını hiç kimseye açmaz ve yüzünü kimseye göstermez. Böylece düğüne katılanların onun güzelliği hakkında konuşmalarına fırsat vermez. Halife Mu'tazid gerdek odasına girince ise Katrü'n-Neda hemen duvağını açar. Halife bu davranışın sebebini merak ederek neden yalnız kendisine yüzünü gösterdiğini sorar. Mu'tazid'in sorusu üzerine Katrü'n-Neda büyük bir incelikte şu anlamda cevap verir: "Ey müminlerin emiri! Eğer yüzüm güzelse onu ilk gören siz olunuz; eğer güzel değilse, onu örten de yine siz olunuz." Bu sözle, güzelliği hakkında başkalarının konuşmasını istemediğini, insanların dedikodu yapmasına fırsat vermemeyi tercih ettiğini ifade eder. Eğer güzel bulunursa ilk gören kişinin eşi olmasını; güzel bulunmazsa da bu durumu ilk bilen ve örten kişinin yine eşi olmasını istediğini zarif bir üslupla anlatır.

Diğer Hanedanlardan Büyük Kadınlar

Cemile Cemile, Hâmdanî hükümdarlarından Nasirüddeve'nin kızıdır. Bereketli yıllara verilen "sene-i cemile" adı onun cömertliği sayesinde ortaya çıkmıştır. Cemile, iyilikseverliği, lütfkarlığı ve yaptığı yardımlarla büyük bir şöret kazanmıştır. Hac yolculuğu sırasında bütün hacılara şerbet dağıtmış, Harem-i Şerif'te Kabe'ye duyduğu saygının göstergesi olarak on bin altın saçtırmıştır. Ayrıca üç yüz köle ile iki yüz cariyeyi özgür bırakmış, yürüyerek hacca gelenlerin rahat etmesi için beş yüz rahle hazırlatmıştır. Bu

büyük hayır ve cömertlik hareketleri halkın hafızasında derin iz bırakmış, o yılın Bereketî unutulmayarak bereketli yıllar "sene-i cemile" adıyla anılmaya başlanmıştır. Cemile, yaptığı hayırlarla hem yaşadığı dönemde hem de sonraki nesillerde örnek gösterilen ve adını yaşatan önemli Müslüman kadınlardan biri olmuştur.

Ümmü's-Sultan Bereketî Ümmü's-Sultan Bereketî, Mısır'da hüküm süren Türk hükümdarlarından Melik Şaban'ın annesidir. Aslen cariyeye olan Bereketî, hükümdarın annesi olduğu için "Ümmü's-Sultan" unvanıyla tanınmıştır. Cemile gibi hayırseverliği ve hac yolculuğuyla meşhur olduğu anlatılmaktadır. Hac sırasında taze sebze tüketebilmek amacıyla develer üzerinde saksılar taşıtmıştır. Bunun yanında birçok hayır işi yapmış, ihtiyaç sahiplerine yardım etmiş ve büyük ihsanlarda bulunmuştur. Onun en önemli eserlerinden biri, Mısır'ın en seçkin eğitim kurumları arasında gösterilen Medrese-i Ümüssultan'dır. Bu medrese, Bereketî'nin ilme ve eğitime verdiği önemin bir göstergesi olarak inşa ettirilmiş ve uzun yıllar hizmet vermiştir. Yaptığı hayır eserleri ve eğitime sağladığı katkılar sayesinde Ümmü's-Sultan Bereketî, İslam tarihinde hayırsever kadınlar arasında saygın bir yer edinmiştir.

Tağay el-Hundetü'l-Kübrâ Tağay el-Hundetü'l-Kübrâ, Mısır'da hüküm süren Türk hükümdarlarından Bahri Hanedanı sultanı el-Melikü'n-Nasır Muhammed bin Kalavun'un cariyelerinden biridir. Daha sonra sultanla evlenerek melikelik makamına yükselmiş ve sarayda büyük bir nüfuz kazanmıştır. Emirler ve devlet ileri gelenleri Melik Nasır'a hediye sunduklarında, melikenin gönlünü kazanmak amacıyla Tağay'a da ayrıca hediyeler gönderirlerdi. Hacca gittiği zaman yanında dönemin meşhur alimlerinden Kadı Kerimüddin ile Emir Beştak da bulunmuş, konak yerlerinde bu kişiler Tağay'ın önünde yürüyerek ona büyük saygı göstermişlerdir. Sultan, kendisine yapılan bu hürmetin eşine de gösterilmesini istemiştir. Tağay yalnızca saraydaki itibarıyla değil, hayırseverliğiyle de tanınmıştır. Evlendirip özgürlüğüne kavuşturduğu cariyelere düzenli gelir bağlamış, böylece onların geçimlerini güvence altına almıştır. Oğlu Envek'in annesi olduğu için Ümmü Envek adıyla da anılmıştır. Mısır'da yaptırdığı Ümmü Envek Hangahı, onun ilim ve tasavvuf hayatına katkı sağlayan en önemli eserlerinden biri olarak gösterilmektedir.

Tezkrâ-ı Pây Tezkrâ-ı Pây, yaptığı büyük hayır eserleriyle tanınan örnek Müslüman kadınlardan biridir. Her türlü sıkıntılara çözüm bulabilecekleri güvenli bir sığınak olarak hizmet vermiştir. Tezkrâ-ı Pây, birçok hayırsever kadını kurduğu hayır kurumu etrafında toplamış ve Fatımâ bintü'l-Abbâs'ı onların şeyhi olarak görevlendirmiştir. Kurduğu zaviyede, özellikle boşanmış, kimsesiz veya maddi sıkıntı içinde bulunan kadınlar yeni bir hayat kuruncaya kadar barınma imkanı bulmuşlardır. Böylece kadınların yoksulluk veya çaresizlik sebebiyle kötü muamele görmelerinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Zaviyede kalan kadınların ihtiyaçlarını karşılamak üzere hizmetliler görevlendirilmiş, ömrünün geri kalanını ibadetle geçirmek isteyen kadınlara da ayrı odalar hazırlanmıştır.

Hayrünnisâ Begüm Hayrünnisâ Begüm, Hindistan'da hüküm süren ve Babür Devleti'nin kurucularından olan Hümâyün Şah'ın kızıdır. Döneminin tanınmış ve itibarlı kadınlarından biri olarak gösterilmektedir. Şah Ebulmeâl adlı bir emirle evlenmiştir.

Taş Hâtun Taş Hâtun, Şiraz Emiri Muhammed Şah İncu'nun eşidir. Aynı zamanda Emir Ebu İshak'ın annesi olan Türk asıllı bir kadındır. Kocasının ölümünden sonra Irak Sultanı Ebu Said, Hüseyin bin Çoban'ı Şiraz'a emir olarak tayin eder. Hüseyin bin Çoban: Taş Hâtun'u ve oğullarını Şiraz'dan çıkarmak, mallarına ve mülklerine el koymak ister. Bu nedenle onları zorla Irak'a götürmeye çalışır. Şiraz halkı yalnız bırakmayarak Hüseyin bin Çoban'ın elinden Taş Hâtun ve çocuklarını kurtarırlar. Hüseyin bir süre sonra Şiraz'dan ayrılmak zorunda kalır. Taş Hâtun yalnızca siyasi yönüyle değil, ilme ve dine verdiği önemle de tanınmıştır. Şiraz'da, Ahmed bin Musa'nın türbesi yanında büyük bir medrese yaptırmıştır. Bir dergâh inşa ettirmiştir. Burada her gün fakirlere yemek dağıtılmasını sağlamıştır.

Tafi Hatun Tafi Hatun, Irak Sultanı'nın akrabalarından olan bir prensistir. Kayseri'de vali ve kumandan olarak görev yapmış, bu nedenle dönemin önemli kadın devlet yöneticileri arasında yer almıştır. Hükümdar ailesinden gelen kadınlara verilen "Ağa" unvanıyla da anılmıştır. Tafi Hatun, Kayseriye'nin hem mülki idaresini hem de askeri kumandanlığını büyük bir başarıyla yürütmüştür. Yolcuları ve seyyahları misafir eder, onlara yemek ikram eder, kaftanlar, donatılmış atlar ve çeşitli hediyeler vererek gönüllerini kazanırdı. Savaş zamanında silah kuşanarak ordusunun başında yer alabilecek kadar yiğit, devlet işlerini yürütürken ise son derece tedbirli ve adaletli bir yönetici olmuştur. Siyaseti iyi bilen, devlet

yönetiminde deneyimli ve kararlarında isabetli bir kadın olarak tanıtılmaktadır. At üzerinde ordusunu yönetecek kadar cesur olmasına rağmen, günlük yönetim işlerinde zarif, anlayışlı ve ölçülü davranması en dikkat çekici özelliklerinden biri olarak gösterilmiştir.

Sultan Muhammed Özbek Han'ın Hanımları

İbn Battuta'nın Türk Kadınları Hakkındaki Gözlemleri Yaklaşık beş yüz yıl önce Türk kadınlarının toplumdaki yerini öğrenmek isteyenlere İbn Battuta'nın seyahatnamesini tavsiye edilmektedir. İbn Battuta, gezdiği ülkelerde en fazla dikkatini çeken topluluklardan birinin Türk kadınları olduğunu belirtmiştir. Avrupa'da Müslüman kadınların değersiz görüldüğünü iddia eden anlayışın aksine, Türk kadınlarının devlet içinde saygın bir konuma sahip olduklarını, iktidar ve nüfuz sahibi olarak yaşadıklarını ifade eder. İbn Battuta, Türk kadınlarının doğrulukları, temizlikleri ve mertlikleriyle tanındığını söyler. Türk erkeklerinin eşlerine büyük saygı göstermeleri dikkatini çekmiştir. Kadınlar, çarşıda, yolculukta ve günlük hayatta kocalarıyla birlikte bulunmakta, hiçbir şekilde geri planda tutulmamaktadır. Varlıklı kadınlar gösterişli arabalarla dolaşır, yanlarında hizmetkarlar ve genç kızlar bulunurdu. Kıyafetleri değerli taşlarla süslü olurken, erkekler ise daha sade giyinirdi. Kadınların toplum içinde gördüğü bu saygı ve itibar, İbn Battuta'nın eserinde özellikle övülmektedir.

Hatunların İhtişamlı Alayları İbn Battuta, Sultan Muhammed Özbek Han'ın dört hanımı olan Tıtlı Hatun, Kebek Hatun, Beylun Hatun ve Orduca Hatun ile tanıştığını anlatmaktadır. Bu dört hanımın her biri büyük maiyetlere, zenginliklere ve yüksek itibara sahipti. Sultanın hanımları seyahat ettikleri zaman büyük alaylarla hareket ederlerdi. Her birinin yanında çok sayıda genç kız, hizmetkar, köle ve muhafız bulunurdu. Arabaları altın ve gümüş süslemelerle donatılmış, eyerler ipek ve sırmalarla işlenmişti. Hatunların yanında "Büyük Hatun" ve "Küçük Hatun" adı verilen görevliler yer alır, önlerinde ve arkalarında güzel giyimli genç kızlar yürürdü. Harem ağaları, hizmet arabaları ve hazineleri taşıyan yüzlerce araba da alaya eşlik ederdi.

İbn Battuta'nın Büyük Hatun'u Ziyareti (Tıtlı Hatun) Cuma namazından sonra Sultan Altın Köşk'te tahtına otururdu. Hanımlar sırayla huzura gelirlerdi. Sultan bütün hanımlarına ayağa kalkarak saygı gösterirdi. Ancak birinci hatun geldiğinde onu kapıda karşılar, elinden tutarak yerine kadar getirirdi. İbn Battuta ilk olarak melikelik makamındaki Tıtlı Hatunu ziyaret eder. Hatun, yaşlı kadınların arasında otururken önünde genç cariyeler kiraz ayıklamaktadır. Misafirlerini güler yüzle karşılar, Kur'an okumasını dinler ve ardından misafirlerine kısırak sütü ikram eder. Seyyah, Türklerde bunun büyük bir saygı göstergesi olduğunu belirtir. Daha sonra yolculukları hakkında uzun uzun sohbet ederler.

İkinci Hatun'un Ziyareti (Kebek Hatun) İkinci ziyaret Kebek Hatun'a yapılır. İsmi Kebek Hatun olup o zaman daha hayatta olan Emir Nefti'nin kızıdır. Kebek Hatun Kur'an-ı Kerim okumaktadır. Etrafında yaşlı kadınlar vardır. Çevresindeki genç kızlar ise nakış işlemektedir. Misafirleri son derece nazik karşılar. Kur'an okumasını dinledikten sonra misafirlerine yine kendi eliyle kımız ikram eder.

Üçüncü Hatun'un Ziyareti (Beylun Hatun) Üçüncü ziyaret Bizans İmparatoru III. Andronikos'un kızı olan Beylun Hatun'a yapılır. Beylun Hatun, taht üzerinde oturmakta ve etrafında Türk ve Rum hizmetkarlar bulunmaktadır. Misafirlerini büyük bir saygıyla karşılar. Onlara yemek ikram eder, ihtiyaçları olup olmadığını sorar ve ayrılırken; birçok yiyecek, koyunlar, ekmekler, üç at, kıymetli elbiseler, para hediye ederek büyük bir cömertlik gösterir. İbn Battuta daha sonra onunla birlikte İstanbul'a (Kostantiniyye) gideceğini belirtmektedir.

Dördüncü Hatun'un Ziyareti (Orduca Hatun) Son olarak Orduca Hatun ziyaret edilir. Orduca Hatun, savaş sırasında ordu içinde doğduğu için bu isimle anılmıştır. Emirlerin emiri İsa Bey'in kızıdır. İbn Battuta, onun dört hatun arasında en cömert ve en şefkatli kadın olduğunu ifade eder. İbn Battuta, çadırımı görür görmez arabasını durdurup hatırı soran hatun budur diye belirtmiştir. Kendisini büyük bir misafirperverlikle karşılar, ihtiyaçlarını sorar, güzel konuşur ve yüksek kültürüyle dikkat çeker. Orduca Hatun'un kız kardeşini de ziyaret ettiklerini ve onun Emir Ali bin Erzek'in hanımı olduğunu belirtmektedir.

Sultan Muhammed Özbek Han'ın kızı:

Ayt Küçicek Ayt Küçicek Sultan, babası Sultan Muhammed Özbek Han'ın ordugahından yaklaşık altı mil uzaklıktaki kendi ordugahında yaşamaktadır. Annesi tarafından hükümdarlık hakkını miras aldığı için resmi törenlerde hükümdarlık tacını takmaktadır. Bu yönüyle diğer hanımlardan ayrılır. Çünkü Özbek Han'ın eşleri hükümdar eşi olsalar da hükümdarlık tacı takamazlar; Ayt Küçicek ise doğrudan hükümdar sıfatına sahiptir. Ayt Küçicek Sultan'ın eşi İsa Beğ, gut hastalığına yakalanmıştır. Bu hastalık sebebiyle ata binememekte, yalnızca arabayla seyahat edebilmektedir. İbn Battuta, Ayt Küçicek Sultan'ı ziyaret ettiğinde onun büyük bir ilmi toplantı düzenlediğini görür. Sultan; alimleri, fakihleri ve kadıları davet etmiş, onlarla birlikte dini ve ilmi meselelerin konuşulduğu bir meclis kurmuştur. İbn Battuta, Ayt Küçicek Sultan'ın iyilikseverliği, fakirlere yaptığı yardımlar, insanlara karşı merhametli davranışları ve cömertliği karşısında büyük hayranlık duyar.

Ramazan Bayramı Alayı Sabah saatlerinde Sultan, atının üzerinde maiyetiyle birlikte ilerler. Onu, arabalarına binmiş olan hatunlar ve maiyetleri takip eder. Ardından, başında hükümdarlık tacıyla kendi alayını yöneten kızı Ayt Küçicek gelir. Daha sonra sultanın oğulları askerleriyle birlikte geçer. Kadı'l-kudat Şehabeddin es-Sayeli ile fakihler, alimler ve kadılar da bu alayda yer alırlar. Sultan açık bir köşke ulaştığında tahtına oturur. Hanımları bir tarafta, veliaht oğlu Tına Beg ile hükümdar kızı Ayt Küçicek diğer tarafta yerlerini alır. Ardından diğer şehzadeler, akrabalar, emirler ve hükümdar soyundan gelen kişiler belirlenen sıraya göre otururlar. Alaya katılan emirler, sahip oldukları askeri kuvvetleri temsil eden birliklerle hazır bulunurlar. "Emir Toman" unvanını taşıyan her emir on bin süvariye kumanda etmektedir.

Hilat Giydirme Töreni Emirlerin askerleri ok atma ve savaş becerilerini sergiler, her biri gösterisini tamamladıktan sonra sultanın huzuruna çıkarak bağlılığını ifade eder. Askeri gösterilerin ardından emirlere hilatlar, yani değerli kaftanlar dağıtılır. Her emir hilatını giydikten sonra sultanın huzuruna gelip diz çökerek teşekkür eder. Daha sonra kendisine hediye edilen süslü ata binerek askerlerinin başına geçer. Böylece hem sultanın ihsanı hem de emirlerin sadakati törenle ilan edilmiş olur. Alay daha sonra büyük bir çadıra ulaşır. Dört direk üzerine kurulan bu çadır altın ve gümüş işlemelerle süslenmiştir. İpek halılar serilmiş, ortasına altın, gümüş ve değerli taşlarla bezeli hükümdar tahtı yerleştirilmiştir. Çadırın ihtişamı uzaktan bir dağa benzetilecek kadar büyüktür.

Saray Adabı Tahtın ortasındaki minderde Büyük Hatun oturur. Sağ tarafta Ayt Küçicek ile Orduca Hatun, sol tarafta Beylün Hatun ile Kebek Hatun yerlerini alırlar. Tahtın iki yanında ise veliaht Tına Beg ve Can Beg oturmaktadır. Emirler ve hükümdar ailesinin diğer üyeleri de rütbelere göre sıralanırlar. Altın ve gümüş tepsiler içinde yemekler getirilir. Her emirin önüne ayrı bir tepsi konur. Çeşnigirbaşılar ipek elbiseler içinde efendilerine hizmet eder ve etleri doğrayarak ikram ederler. Yemekten sonra altın ve gümüş kadehlerle baldan yapılan bir içecek sunulur. Önce Ayt Küçicek ayağa kalkarak babasına saygıyla kadehi sunar. Daha sonra diğer hatunlar, şehzadeler ve emirler aynı saray geleneğini yerine getirirler. Bu sırada uzun hava türünde ezgiler söylenir ve halka kısarak sütü dağıtılır. Namaz vakti geldiğinde herkes camiye gider. Sultan da cemaate katılır, insanları selamlar ve onlara tebessüm eder.

Nurcihan Begüm Nurcihan Begüm Türk'tür ve Hindistan'da hüküm süren Babürlü hükümdarlarından Nureddin Cihangir Şah'ın hanımıdır. Babası Herat hakiminin oğludur. Herat Hakimi'nin vefatından sonra ailesi çeşitli sıkıntılar yaşayınca Hindistan'a göç etmek zorunda kalmıştır. Bu yolculuk sırasında Nurcihan Begüm dünyaya gelir. Sütten kesildikten sonra Ekber Şah tarafından saraya alınır ve şehzadelerle birlikte yetiştirilir. On altı yaşına kadar sarayda eğitim görerek devlet terbiyesiyle yetişir. Ekber Şah, Nurcihan Begüm'ü kendi eliyle meşhur kumandan Şir Efken ile nişanlar. Veliaht Nureddin, Nurcihan'a ilgi duymasına rağmen babasının verdiği sözden dönmeyeceğini bildiği için buna karşı çıkmaz. Ekber Şah'ın ölümünden sonra Nureddin tahta geçer. Bir yıl sonra Şir Efken'in vefat etmesi üzerine Nurcihan dul kalır. Bunun ardından Nureddin onunla evlenir ve kendisini "melikelik" makamına yükseltir.

Eğitim Hayatı Nurcihan Begüm iyi eğitim almış, şair ve edip bir kadındır. Çocukluğundan itibaren şehzadelerle aynı eğitimi görmüş, ilim ve edebiyat alanlarında kendisini geliştirmiştir. Nurcihan Begüm'e binicilik, silah kullanma ve cirit oynama gibi askeri eğitimler de verilmiştir. Avcılıkta oldukça maharetlidir. Bir av sırasında karşısına çıkan büyük bir aslan karşısında yanındaki erkeklerden önce davranarak büyük bir cesaretle gösterir ve aslanı öldürür. Nurcihan Begüm yalnızca saray hayatında değil, devlet yönetiminde de önemli bir yere sahiptir. Nureddin Cihangir Şah, hükümet işlerinde onun fikirlerine başvurmuş ve birçok konuda kendisiyle istişare etmiştir.

Osmanlıların Büyük Kadınları

Beylûn (Nilüfer) Hatun Beylûn Hatun, İznik valisi ve kumandanı olarak burada ikamet etmektedir. Yiğitliği, devlet idaresindeki başarısı, ilmi, fazileti, ibadete düşkünlüğü ve dindarlığıyla tanınan seçkin bir sultandır. Ünlü seyyah İbn Battûta, Beylûn Hatun'u İznik'te ziyaret eder. Onun cömertliğini, iyiliklerini ve misafirperverliğini bizzat görür. İznik'e gelişinin ikinci gününde Beylûn Hatun'un davetiyle saraya gider ve burada Sultan Orhan Gazi ile görüşme fırsatı bulur. İbn Battûta Beylûn adını kullanır, ancak doğru adı Nilüfer Hatundur. Hasırcızade'nin verdiği bilgilere göre Nilüfer Hatun, Yarhisar Tekfuru'nun kızıdır ve asıl adı Holofira'dır. Yarhisar'ın fethi sırasında Orhan Gazi'nin himayesine girmiş, daha sonra kendi isteğiyle İslam dinini kabul ederek Müslüman olmuştur. Nilüfer Hatun, Osmanlı tarihinin önemli isimlerinden Rumeli Fatihî Süleyman Paşa ile Kosova Zaferi'nin kahramanı Sultan I.Murad Hüdavendigâr'ın annesidir. Her iki oğlu da şehit olmuştur.

Prences Teodora Prences Teodora, Doğu Roma (Bizans) İmparatoru Kantakuzenos'un kızıdır. Babası tarafından Sultan Orhan Gazi ile evlendirilmiştir. Teodora daha sonra tamamen kendi isteğiyle İslamiyet'i kabul etmiştir. Bu kabul herhangi bir baskı sonucu değil, kendi rızasıyla gerçekleşmiştir. Sultan Orhan Han'ın diğer hanımı olan Doğu Roma prensesi İren'in ise Hristiyan olarak kalmasına engel olunmamıştır. Bulgar Kralı Sisman da kızını Sultan Orhan'a takdim etmiştir.

Prences Mariye Prences Mariye, Sırp Kralı Corc Brankoviç'in kızıdır. Osmanlı padişahı II. Murad ile evlenerek Osmanlı hanedanına gelin olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra Sırp Kralı Corc ve oğlu Mozar ölünce Sırbistan tahtının mirası Prences Mariye'ye kalmıştır. Ancak Papalık ve bazı komşu devletler onun bu miras hakkına karşı çıkmıştır. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmed, Sadrazam Mahmud Paşa ile birlikte bu itiraz eden devletlere karşı harekete geçmiş ve Prences Mariye'nin veraset hakkını korumuştur. Fatih Sultan Mehmed, İslam dininde kadınların devlet yönetiminde hak sahibi olmasına engel bulunmadığını düşünmüştür. Türk kadınlarının geçmişte devlet işlerinde görev almalarını da örnek göstererek Prences Mariye'nin hükümdarlık hakkını desteklemiştir. Prences Mariye, veraset hakkını kazandıktan sonra bu hakkını kendi isteğiyle Fatih Sultan Mehmed'e bağışlamıştır. Böylece Sırbistan, Osmanlı Devleti'nin topraklarına katılmıştır.

Elen Hatun Elen Hatun, Mora Despotu Dimitrios'un kızıdır. Fatih Sultan Mehmed'in isteği üzerine Osmanlı sarayına gelmiş ve padişahın eşlerinden biri olmuştur. Elen Hatun, güzel ahlakı ve yetenekleri sayesinde Osmanlı terbiyesini kısa sürede benimsemiştir. İslamiyet'i kabul etmiş ve davranışlarıyla örnek bir Müslüman kadın olarak tanınmıştır. Bu özellikleri sayesinde sarayda saygın bir konuma yükselmiştir.

Ayşe Hatun Ayşe Hatun, Dulkadiroğlu Alaüddavle Bozkurt Bey'in kızıdır. Sultan II. Bayezid'in eşi ve Yavuz Sultan Selim'in annesidir. Fatih Sultan Mehmed, Rumeli'deki fetihlerden biri sırasında savaş meydanında susayınca su istemiştir. O sırada güzel ve zarif giyimli genç bir kız, temiz bir bardağı yeniden yıkayarak padişaha su sunmuştur. Fatih Sultan Mehmed, bu kızın kim olduğunu sormuş; onun bir Türk beyinin kızı olduğunu ve savaş sırasında askerlere su dağıtma hizmeti yaptığını öğrenmiştir. Fatih Sultan Mehmed, Ayşe Hatun'un asaleti, terbiyesi ve fedakarlığından etkilenecek onu oğlu Şehzade Bayezid ile evlendirmiştir. Bu evlilikten, ileride Osmanlı Devleti'nin en güçlü hükümdarlarından biri olacak Yavuz Sultan Selim dünyaya gelmiştir. Ayşe Hatun, hayatı boyunca birçok hayır eseri yaptırmıştır. Trabzon'da cami, medrese ve imaret; Manisa'da tımarhane; İstanbul Bayezid'de ise hamam inşa ettirmiştir. Türbesi Trabzon'daki Hatûniye Camii haziresinde bulunmaktadır.

Mihrimah Sultan Mihrimah Sultan, Kanuni Sultan Süleyman'ın tek kızıdır. Zekası, güzel ahlakı ve hayırseverliğiyle tanınmış, babasının en çok değer verdiği evlatlarından biri olmuştur. Mihrimah Sultan, servetini toplum yararına kullanmış ve çok sayıda vakıf kurmuştur. En önemli eserleri arasında Edirnekapi Mihrimah Sultan Camii ile Üsküdar İskele Mihrimah Sultan Camii bulunmaktadır. Bunların dışında: İstanbul Bayezid'de saray yaptırmıştır. Edirnekapi'da medrese, mektep, hamam, çarşı ve mahalle kurdurmuştur. Üsküdar'da kervansaray, hastane, imaret, medrese, mektep, çeşme ve saat kulesi yaptırmıştır. Edirne'de değirmenler, bostanlar, evler ve çeşitli emlak vakfetmiştir. Donanma-yı Hümayun'a her yıl 192 kantar işlenmiş demir sağlayan bir vakıf kurmuştur. Mekke'de su yolları, havuzlar ve sarnıçlar yaptırarak hacıların ve halkın su ihtiyacının karşılanmasına katkı sağlamıştır.

Nurbânû Sultan Sultan II. Selim'in eşi ve Sultan III.Murad'ın annesidir. Valide Sultan olduğu dönemde devlet yönetiminde büyük nüfuz ve itibar kazanmıştır. İtalyan asıllı, Venedikli Venier-Baffo ailesine mensuptur. III.Murad ile birlikte İsmihan Sultan ve Fatma Sultan'ın annesidir. Nurbânû Sultan, "Kadınlar Saltanatı" döneminin en güçlü kadınlarından biri olarak kabul edilir. Valide Sultan olduktan sonra saray siyasetinde etkili olmuş, devlet işlerinde söz sahibi olmuştur. Nurbânû Sultan'ın birçok vakıf ve eser yaptırdığı belirtilmektedir. Bunların başlıcaları şunlardır: Üsküdar'daki Atik Valide Camii ve Külliyesi, Toptaşı'ndaki darüşşifa (daha sonra tımarhane olarak kullanılan bina), İstanbul Mercan'da Ağa Mescidi'nin camiye dönüştürülmesi, Alemdağı'nda mescit, Divanyolu'nda çifte hamam, Langa'da saray, İmaret, Tabhane, Mumhane, Debbağhane, Silistre'de vakıf, Üsküdar'da tekke, Medrese, Direkli Hamam, Şadırvan, Kervansaray, Mektep, Çeşme, Kütüphane, Darülkurra.

Safiye Sultan Sultan III. Murad'ın eşi ve Sultan III. Mehmed'in annesidir. Venedik'in ileri gelen ailelerinden birinin kızıdır. Korfu Valisi'nin kızı olduğu, Adriyatik'te Türk korsanlarının eline geçtikten sonra Manisa Sarayı'na hediye edilmiştir. Hem eşi III. Murad hem de oğlu III. Mehmed dönemlerinde devlet yönetiminde çok etkili olmuştur. III. Murad'ın kendisine büyük saygı göstermesi nedeniyle nüfuzu Osmanlı sınırlarını aşmış ve Avrupa'da da tanınmıştır. Fransa Kraliçesi Catherine de Medici, İspanya Kralı II. Felipe'ye karşı Osmanlı donanmasının yardımını sağlamak amacıyla Safiye Sultan'a mektup yazarak aracılık istemiştir.Etkisi torunu Sultan I.Ahmed döneminde sona ermeye başlamıştır.Bunun nedeni, bazı kişilerin yaşlılığından faydalanarak onun nüfuzunu kendi çıkarları için kullanmaya çalışmalarıdır.Safiye Sultan'ın yaptırdığı eserler şunlardır:Sivas ve Halep'te vakıflar, Macaristan'ın Eğri şehrinde hamam, Üsküdar Karamanlı'da cami ve çeşme, İstanbul'daki Yeni Camii'nin yerini istimlak ettirerek temelini attırması.

Emetullah Valide Sultan Emetullah Rabia Gülnûş Valide Sultan, Sultan IV. Mehmed'in eşidir. Sultan III. Ahmed, Sultan II. Mustafa ve Hatice Sultan'ın annesidir. Osmanlı tarihinde hayırseverliğiyle tanınmış önemli valide sultanlardan biridir. Emetullah Valide Sultan'ın birçok hayır eseri yaptırdığı belirtilmektedir. Bu eserler: Galata'daki Yeni Camii'ni yaptırmıştır. Üsküdar'daki Yeni Camii-i Şerif ise oğlu Sultan III. Ahmed tarafından annesi adına inşa ettirilmiştir.

Kösem Valide Mahpeyker Sultan Mahpeyker Kösem Sultan, Sultan I.Ahmed'in hanımlarından biridir. Sultan IV. Murad ile Sultan İbrahim'in annesidir. Aynı zamanda torunu Sultan IV. Mehmed'in saltanatını da görmüş, şan ve ihtişam dolu bir hayat sürmüştür. Sultan IV. Mehmed'in tahta çıkışında yapılan ıslahatlarda Mahpeyker Sultan'ın akıllıca görüşlerinden faydalandığı belirtilmektedir. Kösem Sultan her yıl Recep ayında kıyafet değiştirerek gizlice hapisanelere giderdi. Borç yüzünden hapse düşen kişileri bizzat dinler, isimlerini deftere yazdırır ve borçlarını ödeyerek serbest bırakılmalarını sağlardı. Hafif suçlardan dolayı hapsedilenlerin de tahliye edilmelerine yardımcı olurdu. Hayatını hayır işlerine adanmış olan Kösem Sultan: Camiler ve imaretler yaptırmıştır. Fakirleri sürekli araştırıp ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kimsesizleri koruyup kollamıştır. Evlenemeyen kızların çeyizlerini hazırlatmıştır. Yardımlarını çoğu zaman görevlileri aracılığıyla değil, bizzat kendisi takip etmiştir.

Hac Yolcularına Hizmetleri Kösem Sultan'ın en önemli hayırlarından biri de Hicaz'a gönderilen surre yardımlarıdır. Her yıl Hicaz halkına para gönderilmesini sağlamıştır. "Büyük Saka" adı verilen iki görevli tayin ederek hac yollarında hacılara su ve zaman zaman şeker şerbeti dağıtılmasını sağlamıştır. Surre alayı İstanbul'dan yola çıkarken selatin camilerinde imam ve hatiplere bağışlarda bulunmuştur. Padişah huzurunda Kur'an-ı Kerim'den ayetler okutulmasını ve vakfının belirlediği usullerin uygulanmasını sağlamıştır. Kösem Sultan'ın kurduğu vakıflar uzun yıllar faaliyet göstermiştir. Her yıl saray hizmetkârlarına Kurban Bayramı ile Hıdırellez günlerinde verilen koyun ve kuzular onun vakfından karşılanmaktadır.

Hatice Tarhan Sultan Hatice Tarhan Sultan, Sultan İbrahim'in hasekilerinden ve Sultan IV. Mehmed'in annesidir. Aynı zamanda Mahpeyker Kösem Sultan'ın gelinidir. İbadete düşkün, dindar ve hayırsever bir kadındır. Kösem Sultan tarafından yapımına başlanan Yeni Cami'yi tamamlattır. Caminin vakıflarını kurarak uzun yıllar hizmet vermesini sağlamıştır. 1656 yılında devlet yönetiminden çekilerek Kadınlar Saltanatı dönemini fiilen sona ermiş ve Ondan sonra saray kadınlarının devlet işlerine eskisi kadar müdahale etmemiştir. Kişisel hırslarından çok devletin çıkarlarını ön planda tutmuştur.

Osmanlı Devleti'nin güçlenmesi için çalışmış, sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın göreve gelmesini desteklemiştir.

Şah Sultan Bu isim Osmanlı tarihinde birkaç padişah kızına verilmiştir. Özellikle üç Şah Sultan'dan söz edilmektedir.

1. Yavuz Sultan Selim'in Kızı Şah Sultan Davutpaşa'da bir cami ve tekke yaptırmıştır.

Daha sonra tekkeyi medreseye dönüştürmüştür.

2. Kanuni Sultan Süleyman'ın Kızı Şah Sultan Eyüp'te bulunan Şah Sultan Tekkesi onun eseridir. Dini ve sosyal hizmetlere önem vermiştir.

3. Sultan III. Mustafa'nın Kızı Şah Sultan Hazret-i Hâlid (Eyüp Sultan) civarında sebil ve mektep yaptırmıştır. Fakirlere yardım etmiş, hayır eserleri bırakmış ve toplum yararına çalışmalar yürütmüştür.

Bezm-i Âlem Vâlide Sultan Bezm-i Âlem Vâlide Sultan (1807–1853), Sultan II.Mahmud'un eşlerinden ve Sultan Abdülmecid'in annesidir. Bezm-i Âlem Vâlide Sultan'ın en belirgin özelliği, toplumun ihtiyaçlarını gözeterek kalıcı eserler yaptırmasıdır. Yalnızca eserler inşa ettirmekle kalmamış, bu eserlerin gelir kaynaklarını da düzenleyerek uzun yıllar hizmet vermelerini sağlamıştır. En önemli eserlerinden biri, Osmanlı Devleti'nin en büyük kimsesizler hastanesi olan Gurebâ-yı Müslimîn Hastanesidir. Bu hastane uzun yıllar yoksul halka sağlık hizmeti vermiştir. Başlıca Eserler: Bursa'da ilk modern ipek fabrikası, Mekke'de hayır eserleri, Çatalca Baban Köyü Camii, Dolmabahçe Camii, Dolmabahçe, Rami, Tarabya, Akaretler, Topkapı dışı ve Gureba'da toplam altı çeşme, Sebiller, Mektepler, Bezm-i Âlem Vapuru, Kız lisesi, İki büyük hastane.

Âdile Sultan Âdile Sultan, Sultan II.Mahmud'un kızlarından biridir.Ömrünün son dönemlerinde ibadete yönelmiş, dindarlığı ve hayırseverliğiyle tanınmıştır. İnsanların gönlünü almayı, fakirlere yardım etmeyi ve ihtiyaç sahiplerini sevindirmeyi hayatının en büyük mutluluğu olarak görmüştür. Mukaddes topraklarda çok sayıda hayır eseri yaptırmıştır. Servetinin önemli bir kısmını vakıflara ve hayır işlerine bağışlamıştır. Fakirlere sürekli yardım etmiş ve ihtiyaç sahiplerini desteklemiştir.Hacca gidenlerin faydalandığı eserler bırakmıştır.

Fâtıma Zehra Hanımefendi Halil Hamid Paşazâde Arif Bey'in kızı olan Fâtıma Zehra Hanım, "Mısırlı Hanım" lakabıyla tanınmıştır. Babasının Mehmed Ali Paşa döneminde Mısır Mollalığı görevinde bulunması sebebiyle çocukluğunu Mısır'da geçirmiştir. Burada Mehmed Ali Paşa'nın oğlu İsmail Paşa ile birlikte büyümüştür. Daha sonra ailesiyle İstanbul'a dönmüştür. Mehmed Ali Paşa, küçük yaşlardan beri tanıdığı Zehra Hanım'ın terbiyesini, güzel ahlakını ve zekâsını çok beğendiği için oğlu İsmail Paşa ile evlendirmek istemiştir. Bu amaçla İstanbul'a haber göndererek Zehra Hanım'ı gelin olarak Mısır'a getirtmiştir. Zehra Hanım, Mısır'da kayınpederi Mehmed Ali Paşa'nın büyük takdirini kazanmıştır. Kendisine gösterilen sevgi ve ilgi sayesinde "gelin hanım" olarak Mısır'da büyük şöhret ve saygınlık elde etmiş, saray çevresinde önemli bir yer edinmiştir.

Eşinin Ölümünden Sonra İsmail Paşa'nın vefatından sonra da Mehmed Ali Paşa'nın yanından ayrılmamış ve Mısır'da kalmaya devam etmiştir. Bu bağlılığı Mehmed Ali Paşa'nın ona olan sevgisini daha da artırmış, kayınpederinden sürekli ilgi ve hürmet görmüştür. Mehmed Ali Paşa'nın vefatından sonra Zehra Hanım İstanbul'a dönmüştür. Burada da herkes tarafından sevilen ve saygı gören bir hanımefendi olmuştur. Evinde erkek bulunmamasına rağmen dönemin ileri gelen devlet adamları sık sık kendisini ziyaret etmişlerdir. Konağında daima açık sofralar kurulmuş, selamlık bölümünde seçkin misafirler ağırlanmıştır. Kethüdâsını ve ağalarını da misafirleri en iyi şekilde karşılayabilecek, görgülü ve terbiyeli kişiler arasından seçmiştir.

Zeynep Hanımefendi Zeynep Hanımefendi, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın kızıdır ve daha önce anlatılan Zehra Hanım'ın görümcesidir. Osmanlı Devleti'nin önemli devlet adamlarından Kâmil Paşa ile evlenmiş, eşi görevde bulunduğu için İstanbul'a yerleşmiştir. Kocasının vefatından sonra da hayatını İstanbul'da sürdürmüştür. Zeki ve iş bilir bir hanımefendi olarak tanınmıştır. Yalnızca yardım ettiği kişiler değil, kendisinden yardım görmeyen insanlar da onu sevmiş ve takdir etmiştir. Dostlarına karşı son derece adaletli, insafli ve samimi davranmış, sohbetiyle çevresindekilere fayda sağlamıştır. Onunla görüşenler, servetinden dolayı değil, kişiliği ve ahlakı sebebiyle yanında bulunmak istemiştir. Büyük bir

servete sahip olmasına rağmen sade yaşamayı tercih etmiş, misafirlerini gösterişli salonlardan geçirerek zarif fakat sade döşenmiş bir odada kabul etmiştir.

Hayırseverliği Zeynep Hanımefendi'nin en belirgin özelliklerinden biri fakirlere yardım etmeyi hayatının bir parçası hâline getirmesidir. Cariyeleri ve hizmetkârları gösterişli kıyafetler giyerken kendisi sade bir elbiseyle dolaşır, bu tevazusuyla herkesin sevgisini ve saygısını kazanırdı. Üsküdar'da yaptırdığı hastane dönemin en iyi hastaneleri arasında gösterilmiştir. Ayrıca yaptırdığı Nâşî Tekkesi de önemli hayır eserlerinden biridir. Vefatından sonra bu tekkeye defnedilmiştir. Tekkenin açılışı dolayısıyla büyük bir ziyafet düzenlemiştir. Devlet adamları, ileri gelen kişiler, zenginler ve fakirler aynı gün bir araya getirilmiştir. Misafirlere temiz bakır siniler içinde et, sebze, pilav ve irmik helvasından oluşan aynı yemekler ikram edilmiş, fakirlere sunulan yemeklerle devlet adamlarına sunulan yemekler arasında hiçbir fark bırakılmamıştır.

İslâmiyet'in ilk yıllarında meşhur kadın şairler

İslâmiyet'in ilk döneminde Arap toplumunda şiir söylemek çok yaygındı. Bu nedenle gerçekten şair olarak tanınabilmek büyük bir yetenek gerektiriyordu. Kadınlar o dönemde toplum hayatından ve savaşlardan uzak değildi. Erkeklerle karşılıklı şiir söyler, savaş meydanlarında askerleri cesaretlendiren şiirler okur, şehitler için ağıtlar söylerlerdi. Ayrıca yaralıları yardım etmek, savaşan yakınlarına destek olmak gibi görevler de üstlenirlerdi. Hz. Peygamber de bazı seferlerine hanımlarından birini beraberinde götürürdü.

Ümmü Akîl Fâtîma binti Esed Esed'in kızı ve Akîl'in annesidir. Özellikle annelik duygularını anlatan şiirleriyle tanınmıştır. Oğlu Akîl'i oynatırken duyduğu sevgi ve şefkati dile getiren beyitler söylemiştir. Şiirleri duygu yönünden oldukça güçlü ve başarılı kabul edilir.

Ümmü Amr ve Uht-i Rabîa Rabîa'nın kız kardeşi ve Amr'ın annesidir. En meşhur şiirleri, kardeşi için söylediği ağıtlardır. Şiirlerinde kardeş sevgisini ve kardeşinin ölümünden duyduğu derin üzüntüyü etkileyici bir dille ifade etmiştir.

Hansâ Hansâ, İslâmiyet'in ilk döneminin en meşhur Arap kadın şairlerinden biridir. Asıl adı Tumâdır olmasına rağmen Hansâ lakabıyla tanınmıştır. Hem büyük bir şair hem de kahraman bir kadın olarak ün kazanmıştır. Hz. Peygamber, Hansâ'nın şiirlerini bizzat dinlemek istemiş, o şiir okudukça beğenisini devam et Hansâ! diyerek göstermiştir. Hansâ'nın iki kardeşi vefat etmiş, o da onlar için birçok ağıtlar söylemiştir. Kardeşlerinin acısıyla uzun yıllar gözyaşı dökmüştür. Bir gün Hz. Ömer onun üzgün hâlini görünce sebebini sormuş, Hansâ kardeşleri için ağladığını söylemiştir. Hz. Ömer, kardeşlerinin cehennemde olduğunu söyleyince Hansâ, artık onların cehennem azabından kurtulmaları için ağlayacağını ifade etmiştir.

Hansâ'nın Şairliği Arapların Sûk-ı Ukâz adı verilen panayırı, şairlerin şiirlerini okudukları önemli bir buluşma yeriydi. Burada ünlü şair Nâbîga ez-Zübânî hakemlik yapmaktadır. Bir gün Hassân bin Sâbit, Nâbîga'nın çadırına geldiğinde Hansâ'nın kardeşi A'sâ için söylediği mersiye dinler. Şiiri çok beğenen Nâbîga, "Eğer Ebû Nâsır'ın şiirlerini önceden duymamış olsaydım seni bütün şairlerden üstün tutardım." der. Daha sonra Hansâ'yı kadın şairlerin en üstünü olarak över. Hansâ ise yalnız kadın şairlerden değil, erkek şairlerden de üstün olduğunu söyleyerek kendine güvenini ortaya koyar. Bunun üzerine Hassân bin Sâbit de kendisinin daha iyi şair olduğunu iddia eder. Ancak Nâbîga, Hassân'ın şiirindeki eksikleri göstererek onu susturur ve Hansâ'nın üstünlüğünü dolaylı olarak ortaya koyar.

Leyla bint-i Hassân Leyla bint-i Hassân, meşhur şair Hassân bin Sâbit'in kızıdır. Babası gibi güçlü bir şiir yeteneğine sahiptir. Bir gün Hassân bir kaside söylemeye başlar. İlk beyti söyledikten sonra ikinci beyti getirmekte zorlanır. Yanında bulunan Leyla ikinci beyti tamamlar. Daha sonra Hassân üçüncü beyti söyler. Leyla ise dördüncü beyti söyleyerek hem babasını övdü hem de onun tamamlamakta zorlandığı şiiri başarıyla devam ettirir. Bu olay üzerine Hassân, kızının şiirdeki üstünlüğünü kabul ederek, "Sen yaşadıkça ben bir daha şiir söylemeyeceğim." diye yemin eder. Daha sonra bu sözünden vazgeçerek şiir söylemeye devam ettiyse de, Leyla'nın büyük şairlik yeteneğini her zaman takdir eder. Ayrıca Hassân'ın Niam adında bir kızı daha olduğu ve onun da güzel şiirler söylediği belirtilmektedir.

Emevîler Döneminde Kadın Şairler

Emevîler döneminde İslâm dünyasında ilim ve edebiyat önemli ölçüde gelişmiştir. Hz. Peygamber'in ilim öğrenmeyi kadın-erkek herkese tavsiye eden emirleri doğrultusunda kadınlar da eğitim almış, şiir ve edebiyatta önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemde eğitilmiş cariyeler de özel olarak yetiştirilir. Şiir, musiki ve edebiyatta başarılı olan cariyeler büyük değer görür, yüksek bedellerle alınıp satılır. Ancak bu sohbetlerin edep ve iffet sınırları içinde gerçekleşmekte, toplum tarafından da bu şekilde kabul edilmektedir. Şiirler yalnız aşk üzerine değil; tabiat, kahramanlık, cömertlik, ahlak ve hikmet gibi konular üzerine de söylenmektedir. Kadınlar da bu edebî toplantılara katılır, şiir yarışmaları yapar ve fikirlerini serbestçe ifade ederler.

Zelfâ Medine'de yaşayan bir cariyedir. Kendisi Medine'de esir çocuğudur. Güzelliği, zekâsı ve şiir kabiliyetiyle tanınmış, hakkında pek çok şiir yazılmıştır. Said bin Abdülmelik onu büyük bir servet ödeyerek satın almasına rağmen, Zelfâ eski efendisine duyduğu sevgiyi unutamamıştır. Yeni hayatındaki bütün zenginlik ve ihtişama rağmen gönlü eski sahibinde kalmış, bunu söylediği şiirlerle dile getirmiştir. Emevî halifesi Süleyman bir gün bahçesinde düşünceli otururken Ebu Yezid yanına gelir. Süleyman, büyük bir aşkla yanıp tutuştuğunu söyler. Ebu Yezid ise aşkın insanı nasıl etkilediği üzerine onunla konuşur. Bir süre sonra Ebu Yezid, Said'in kapısında gördüğü son derece güzel ve üzgün bir cariyeden bahseder. Bu kadın, ayrılık acısını şiirle dile getiren Zelfâ'dır. Ebu Yezid, onun güzelliğini, düzgün konuşmasını ve etkileyici şiir söyleyişini över. Bunun üzerine Süleyman, anlatılan kişinin meşhur şair Zelfâ olduğunu söyler ve onun eski sahibine duyduğu aşktan dolayı büyük acı çektiğini açıklar.

Zelfâ'nın Ayrılık Acısı Zelfâ, Süleyman'ın yanına geçer. Bir gece şarkıcı Sinan'ın söylediği aşk şarkısını duyunca kendi ayrılık acısını hatırlayarak yüksek sesle ağlamaya başlar. Süleyman bunun sebebini sorunca Zelfâ, duygularını şiir hâlinde dile getirir. Süleyman onun daha fazla üzülmelerini istemez ve şarkıcı Sinan'ın huzuruna getirilmesini emreder. Sinan özür dileyince Süleyman onu affeder; ancak bundan sonra yalnız kendi huzurunda şarkı söylemesini şart koşar. Zelfâ daha sonra başka kişilerle de evlenmiştir. Eşlerinden biri onu üç talakla boşamış, fakat sonradan büyük pişmanlık duymuştur. Zelfâ da bu olay üzerine bir şiir yazarak insanların "üç talak" sözünü gelişigüzel kullanmamalarını öğütlemiştir.

Zeynep binti et-Taşriye Zeynep binti et-Taşriye de Emevî döneminin tanınmış kadın şairlerindendir. Onun en meşhur eseri, vefat eden erkek kardeşinin yiğitliğini, cömertliğini ve kahramanlığını anlattığı mersiyesidir. Bu şiiri sayesinde döneminin önemli kadın şairleri arasında yer almıştır.

Abbâsîler Döneminde Kadın Şairler

Abbâsîler devri, İslâm medeniyetinin ilim ve kültürde en parlak dönemlerinden biridir. Halife Mehdî, Hârûn er-Reşîd ve Me'mûn zamanlarında Bağdat, dünyanın en önemli ilim merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Doktorlar, filozoflar, âlimler ve öğrenciler farklı ülkelerden Bağdat'a gelerek eğitim almıştır. Şehrin her tarafı alimlerle dolar, Şlozofça konuşmak, memleketin genel lisanı haline gelmiştir. Bu gelişme kadınları da etkilemiş; kadınlar erkeklerle birlikte ilim meclislerine katılmış, ders halkalarında yer almış ve hatta kadın öğretmenler yetişmiştir. Kadın şairler de bu ilmî ve kültürel ortamda yetişerek büyük ün kazanmışlardır.

Hacnâ Hacnâ, meşhur şair Nasîb'in kızıdır. Babası "Ebû'l-Hacnâ" lakabıyla tanınmıştır. Hacnâ, Halife Mehdî'nin huzurunda şiirler okuyan seçkin kadın şairlerden biridir. Bir gün babasıyla birlikte Halife Mehdî'nin huzuruna çıkarak gezdikleri güzel bir yeri anlatan uzun bir şiir söylemiştir. Halife şiiri çok beğenmiş ve ona otuz bin kuruş kadar hediye vermiştir. Daha sonra Halife'nin kızı Abbâse'nin huzuruna çıkmış, yazdığı şiirlerle ondan da değerli hediyeler, elbiseler ve süs eşyaları kazanmıştır.

Hatice bintü'l-Me'mûn Hatice, Abbâsî Halifesi Me'mûn'un kızıdır. Şair olarak tanınması Halife Mütevekkil döneminde olmuştur. Yazdığı şiirlerden biri, Şâriye adlı bir cariyeye tarafından bestelenerek Mütevekkil'in huzurunda okunmuştur. Halife şiiri çok beğenince bu güzel sözlerin sahibini öğrenmek istemiş, sonunda şiirin Hatice'ye ait olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece Hatice'nin şiirleri tanınmış ve şöhret kazanmıştır.

Bennân Bennân, Halife Mütevekkil'in cariyelerinden ve dönemin tanınmış kadın şairlerindendir. Bir gün Mütevekkil bir beyit söyleyerek Fazl ve Bennân'dan bu beyite nazire yazmalarını istemiştir. Önce Fazl aynı vezinde yeni bir beyit söylemiş, ardından Bennân da aynı ölçüyle üçüncü beyiti eklemiştir. Böylece üç kişinin birlikte oluşturduğu güzel bir şiir meydana gelmiştir. Bennân ile Fazl'ın en dikkat çekici özelliklerinden biri, hazırlıksız ve anında şiir söyleyebilmeleridir. Bir başka gün Mütevekkil yine bir beyit söylemiş, Fazl bunu tamamlamış, halife de şiiri çok beğenerek Fazl'ı iki yüz dinarla ödüllendirmiştir.

Fazl Abbâsî döneminde yaşayan diğer Fazl ise belağatlı söz söyleyen ve şiir yazan bir kadındır. Aynı zamanda Hüsn-i Hat da maharet sahibidir. Şair Said bin Hâmid'in sevgilisidir. Karşılıklı şiirler söylemişlerdir. Said'in bir şarkıya ilgi göstermesi üzerine Fazl onu eleştiren bir şiir yazmıştır. Bu şiirde, gerçek hanımlarla yalnız maddî çıkar peşinde koşan şarkıcı cariyeler arasındaki farkları anlatmış, samimi sevgi ile menfaat ilişkisini karşılaştırmıştır. Şiî kökenli olan Fazl, saraydaki itibarı sayesinde kendi mezhebinden insanlara da yardımcı olmuştur.

Annân Annân, Hârûn er-Reşîd döneminin en meşhur kadın şair cariyelerindendir. Efendisi İbrahim en-Nâtîk'in yanında yetişmiştir. Yemâme'de doğmuş, üstün zekâsı ve aldığı eğitim sayesinde kısa sürede devrinin en güçlü kadın şairlerinden biri olmuştur. Şairlerle yaptığı şiir yarışmalarında çoğu zaman üstün gelmiş, özellikle Ebu Nuvâs ile yaptığı şiir karşılaşmaları meşhur olmuştur. Bir gün efendisinden dayak yedikten sonra ağlarken Ebu Nuvâs onu görmüş ve gözyaşlarını inci tanelerine benzeten bir beyit söylemiştir. Annân ise hiç düşünmeden buna cevap vererek, zalimin elinin kurummasını dileyen etkileyici bir beyit söylemiştir. Başka bir gün Zeriku'l-Arûz adlı şair ve yanında bulunan bir Arap ile karşılıklı irticalen şiir söylemiş; söylediği beyitler büyük hayranlık uyandırmıştır. Oradaki Arap şair, Annân'ın şiirde kendilerinden üstün olduğunu kabul etmiştir. Harun er-Reşîd onu satın almak istemiş ancak efendisi çok yüksek bir bedel isteyince bundan vazgeçmiştir. Daha sonra efendisinin vefatı üzerine mirasçılarından satın alarak huzuruna getirmiştir.

Seken Seken, Abbâsî devlet adamlarından Mahmud el-Varrâk'ın cariyesidir. Mahmud el-Varrâk da tanınmış bir şairdir.

Endülüs'ün Kadın Şairleri

Endülüs'ün İslâm medeniyetinin ilim ve kültür bakımından en parlak merkezlerinden biri olmuştur. Avrupa'nın birçok yerinden insanlar ilim öğrenmek için Endülüs'e gelmektedir. Şehirlerde ilim meclisleri, edebiyat sohbetleri ve şiir toplantıları düzenlenir; kadınlar da bu kültürel hayatın önemli bir parçası olur. Şehirlerde büyük kütüphaneler, medreseler ve ilim meclisleri bulunmaktadır. Filozoflar, şairler ve edebiyatçılar sürekli fikir alışverişi yapmakta, şiir ve edebiyat sohbetleri düzenlemektedir. Endülüs'te kadınlar da bu ilmî ve kültürel hayatın dışında değildir. Erkeklerle birlikte ilim öğrenebilmekte, şiir meclislerine katılabilmekte ve edebî eserler ortaya koyabilmektedirler. Bahçeler, saraylar, süslü evler, yazın serinletilen odalar, kışın ısıtılan yapılar ve sanat eserleri insanların estetik anlayışını geliştirmekte, bu ortam şairlerin hayal dünyasını beslemektedir. Böyle bir çevrede yetişen kadın şairler de tabiatı, sevgiyi, insanı ve toplumu daha etkileyici biçimde şiirlerine yansıtmışlardır.

Hafza binti Hamdûn Hafza binti Hamdûn, Hicrî 400 yılı civarında yaşamış Endülüs'ün en tanınmış kadın şairlerinden biridir. Şiirlerinde günlük hayatı ve yaşadığı sıkıntıları samimi bir dille anlatmıştır. Özellikle kölelerinin davranışlarından duyduğu rahatsızlığı dile getirdiği beyitler büyük beğeni kazanmıştır. Duygularını açık ve güçlü bir şekilde ifade edebilmesi onun şiirlerinin en önemli özelliğidir.

Ümmü'l-Alâ Ümmü'l-Alâ, Hicrî 500 yıllarında yaşamış Endülüslü kadın şairler arasındadır.

Esmâ el-Âmiriye Esmâ el-Âmiriye yalnızca şiir söyleyen bir kadın değildir. Aynı zamanda dönemin başarılı kâtiplerinden biridir.

Remîkiye Remîkiye, Endülüs Emevî hükümdarı İşbiliye Emîri Mutemed bin İbâd'ın önce cariyesi, daha sonra da nikâhlı eşi olmuştur. Çocuklarının annesi olması sebebiyle sarayda önemli bir yere sahip olmuştur. Remîkiye'nin en önemli özelliği, şiirdeki başarısıdır. Musiki alanında çok ileri seviyede olmasına rağmen, söz söylemedeki güzelliği ve şiirlerindeki acıcılık herkes tarafından takdir edilmiştir.

Mutemed, Remîkiye'ye büyük bir sevgi beslemiş, onun isteklerini yerine getirmek için büyük servetler harcamaktan çekinmemiştir.

Sebîne binti Mutemed Sebîne, Mutemed ile Remîkiye'nin kızıdır. Anne ve babasının her ikisi de şair olduğu için küçük yaşlardan itibaren şiir ortamında yetişmiştir. Babasının esir düşmesi üzerine kendisi de başka bir kişinin eline geçmiştir. Yeni sahibi onunla evlenmek istediğinde Sebîne, hür bir kadın olduğunu, nikâhın ancak anne ve babasının rızasıyla yapılabileceğini şiir şeklinde yazdığı bir mektupla anlatmıştır. Mektup anne ve babasına ulaştırılmış, onlar da kızlarının sağ olduğunu öğrenince büyük sevinç duymuşlardır. Durumu uygun bularak yine şiirle cevap vermiş ve evliliğe razı olduklarını bildirmişlerdir. Babası ayrıca kızına şiir yoluyla nasihatlerde bulunmuştur.

Sadûne ve Ümmü'l-Henâ Sadûne ile Ümmü'l-Henâ da Endülüs'ün meşhur kadın şairleri arasında sayılmaktadır.

Hafza bintü'l-Hâc er-Rükûniye Hafza bintü'l-Hâc er-Rükûniye güzelliği kadar şiir söyleme yeteneğiyle de tanınmıştır. Bir gün hükümdar Abdülmü'min bin Ali'nin huzurunda doğaçlama olarak şiir söylemiş ve bu şiirinde kendisine ömür boyu maaş bağlanmasını istemiştir. Hazırlıksız olarak söylediği şiir, onun hazırcevaplığını ve yüksek şiir kabiliyetini göstermektedir.

Hamdûne ve Zeynep Hamdûne ile kız kardeşi Zeynep de Endülüs'ün en tanınmış kadın şairlerindendir. Özellikle Hamdûne'nin şiirleri büyük şöhret kazanmıştır. Dönemin ünlü şairlerinden Menâzî'nin bazı şiirlerini kendi eseri gibi göstermeye çalışması, Hamdûne'nin şiirlerinin ne kadar değerli olduğunu göstermektedir.

Şebîh Şebîh, şiiri toplumsal meseleleri dile getirmek için kullanan kadın şairlerden biridir. Yaşadığı bölgenin valisinin halka yaptığı zulmü şiir hâline getirerek Sultan Yakup el-Mansûr'a ulaştırmıştır.

Âişetü'l-Kurtubiyye Âişetü'l-Kurtubiyye, Kurtuba'da yaşayan ilim sahibi bir aileden gelmektedir. Babası Ahmed, amcası Ebû Abdullah et-Tabib hem hekim hem de güçlü bir şairdir. Buna rağmen Âişe'nin şiirlerini onunkilerden daha başarılı bulmuştur. Bir şair kendisine evlenme teklif ettiğinde bunu kabul etmemiş, cevabını iki şiir yazarak vermiştir. Âişe, Hicrî 400 yılında hiç evlenmeden vefat etmiştir.

Fazl el-Medîne Fazl el-Medîne, önce Bağdat'ta eğitim görmüş, ardından Medine'de musiki öğrenmiş ve daha sonra Endülüs'e gitmiştir. Doğunun ilim ve sanat anlayışını Endülüs'e taşıyan önemli kadın sanatçılardan biri olmuştur. Bu nedenle "Medîneli Fazl" adıyla tanınmıştır. Yetenekleri sayesinde Endülüs Emîri Abdurrahman bin el-Hakem'in hizmetine girmiş ve saray çevresinde büyük değer görmüştür.

Acem Kadın Şairleri

İran coğrafyasında yaşamış ancak Türk kökenli olduğu belirtilen kadın şairlerdir. Bu kadınlar, yaşadıkları bölgenin edebiyat ve kültür dili olan Farsça ile şiir söylemişlerdir. O zamanlar büyük ve varlıklı Türk ailelerinde kadınların kendilerine ait özel daireleri ve odaları bulunmasına rağmen, orta hâlli ailelerde eve gelen misafirler yalnızca ev sahibi erkek tarafından değil, evin hanımı tarafından da birlikte karşılanır. Misafirin ağırlanması, ikram edilmesi ve evin düzeninin sağlanması kadının temel görevlerinden biri olarak görülür. Türk kadınları aynı zamanda ilim, kültür ve edebiyat alanlarında da kendilerini yetiştirmişlerdir. Erkeklerle birlikte şiir, edebiyat ve felsefe üzerine sohbetlere katılabilmiş, ilmî tartışmalarda fikirlerini özgürce dile getirebilmişlerdir.

Nurcihan Begüm Babür Şahı Sultan Cihangir'in eşidir. Döneminin en meşhur Farsça şiir söyleyen kadın şairleri arasında gösterilir. Şiirlerinin büyük bölümü eşi Cihangir'e duyduğu sevgi ve bağlılığı anlatır. Şairin ilham kaynağı hayalî bir sevgili değil, bizzat eşidir.

Hayat, Cihan ve Bekâ Safevî hükümdarı Şah İsmail'in hanımlarıdır. Üçü de şiir söylemede maharet sahibidir. Şahın huzurunda şiir meclisleri düzenler, birbirleriyle edebî yarışmalar yaparlardı. Cariye iken Şah İsmail tarafından nikâhlanmışlardır.

Dilşâd Feth Ali Han'ın hanımlarındandır. Şair kimliğiyle tanınır. Bazı beyitleri halk arasında atasözü gibi yayılmıştır.

Ayşe-i Semerkandî Semerkantlı kadın şairdir.

İsmetî Semerkant kadısının kızıdır. Şair olarak tanınmıştır.

İffetî Semerkantlı kadın şairdir.

Gevher Begüm Gevher Begüm, Acem sahasının en tanınmış kadın şairlerinden biri olarak gösterilmektedir. Kaşgar asıllı Tanatşah Hângîlilerindendir.

Mihri Mihri, Fars ülkesinin seçkin kadın şairleri arasındadır.

Mehisti Mehisti kelimesi büyük hanım anlamına gelmektedir. Mehisti, Büyük Selçuklu Sultanı Sultan Sencer'in sarayında bulunan, sohbetleri ve şiirleriyle büyük itibar kazanmış bir kadın şairdir. Bir gece Sultan Sencer'in huzurundayken dışarı çıkan Mehisti, kar yağdığını görünce bundan ilham alarak hemen geri dönmüş ve hiç hazırlık yapmadan, doğaçlama bir kaside söylemiştir. Şiirinde Sultan Sencer'i övmüş; Allah'ın onu hükümdarlar arasında seçkin kıldığını, mutluluk ve kudret verdiğini ifade etmiş, ayrıca sultanın atının ayaklarının çamura basmaması için yeryüzünün gümüş gibi karla kaplandığını söyleyerek bir benzetme yapmıştır.

Nihâlî Nihâlî, Hicrî 900'lü yıllarda yaşamış önemli kadın şairlerden biridir. Bir gün Semerkant'ta Beyne't-Tâkayn adı verilen bir mesire yerinde birçok şair bir araya gelerek sohbet etmektedir. Nihâlî oradan geçerken bu topluluğu görür ve yanlarına giderek güzel bir beyit söyler. Şairler bu beyiti çok beğenir ve hayranlıklarını dile getirirler. Nihâlî ise gelenek gereği söylediği beyite aynı güzelliğe bir nazire bekler. Ancak oradaki şairler onun seviyesinde bir beyit söyleyemedikleri için sessiz kalırlar. İçlerinden yalnızca Müşkî adlı bir şair alaycı bir beyit söyleyerek yarışmaya katılır. Nihâlî, bu tavrı kendisine yakıştıramaz ve bulunduğu meclisi terk eder. Ayrılırken "Bir daha erkeklerle şiir yarışması yapmam." diyerek kırılganlığını dile getirir.

Osmanlı kadın Şairleri

Zeynep Hanım Osmanlı döneminde ün kazanmış kadın şairlerden on yedi tanesini tanıtılmaktadır. Bu şairler arasında ilk olarak Zeynep ve Mihri Hanımlar, iki şair de Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşamış, aynı edebi çevrede bulunmuş ve zaman zaman birbirleriyle şiir yarışmaları yaparak büyük ün kazanmışlardır. Ayrıca bu kadınların yalnızca Türkçe değil, dönemin ilim ve edebiyat dilleri olan Arapça ve Farsçaya da hakimdirler. Zeynep Hanım, şiir yarışmalarında erkek şairlerle rekabet etmiş, hatta zaman zaman onları geride bırakmıştır. Zeynep Hanım, erkek şairlerle şiir münazaraları yapmasına rağmen, toplum içindeki saygısını korumuş ve hakkında kötü bir kanaat oluşmamıştır.

Mihri Hanım Mihri Hanım İstanbul'un kadın şairlerinden biridir. Konağı, dönemin âlimleri, şairleri ve devlet adamlarının buluşma noktası hâline gelmiştir. Şiirleri kadar konuşma tarzı da güçlüdür. Açık sözlü, samimi ve etkileyici bir anlatıma sahiptir. Bu özelliği sayesinde büyük takdir toplarken zaman zaman hakkında dedikodular da çıkmıştır. Mihri Hanım'ın konağına sık sık gelen İskender Bey ile ilgili dedikodular yayılmıştır. Bunun üzerine Mihri Hanım, doğrudan cevap vermek yerine şiirlerinde semboller ve mecazlar kullanarak kendisini savunmuştur. Yazdığı uzun manzumede; İskender Bey ile arasında uygunsuz bir ilişki bulunmadığını, namusunu koruduğunu, insanların sözlerine aldanılmaması gerektiğini anlatmıştır. Dedikoduların sona ermesi amacıyla Mihri Hanım evlenmiştir. Ancak evliliği onun sosyal hayatını değiştirmemiştir. Eşi de onun dürüstlüğü ve yüksek ahlakını herkes önünde dile getirmiştir. Böylece Mihri Hanım'ın itibarı daha da güçlenmiştir.

Tûfî Kadın Tûfî (Dudu) Kadın, Kanûnî Sultan Süleyman döneminde sarayda yaşamıştır. Şiir yazmadaki başarısının yanında güzelliğiyle de tanınmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman onu büyük divan şairi Bâkî ile evlendirmiştir. Tûfî Kadın ile Bâkî arasında şiirleşmeler ve şakalaşmalar yaşanmıştır.

Ayşe Hubbî Kadın Ayşe Hubbî Kadın, Sultan II.Selim'in nedîmesi yani sohbet arkadaşıdır. Şeyh Yahyâ'nın torunu ve Sultan II. Selim'in hocası Şemsî Çelebi'nin eşidir. Bu sebeple saray çevresinde önemli bir konuma sahip olmuştur. En meşhur eseri üç binden fazla beyitten oluşan Hurşîd ü Cemşîd adlı manzumesidir. Bu eser sayesinde Osmanlı'nın en tanınmış kadın şairlerinden biri olmuştur. II. Selim'in ardından III. Murad döneminde de saraydaki görevini sürdürmüş, padişahla ilmi ve edebi sohbetler yapmıştır.

Emetullah Sıdkî Hâtun İstanbul ulemasından Kazasker Mehmed Efendi'nin kızıdır. Babasının ölümü üzerine yazdığı tarih beytiyle tanınmıştır. Kendisi vefat ettiğinde de çağdaşlarından biri "Sıdkî Fazıl" cümlesini vefatına tarih düştürmüştür.

Ânî Fâtıma Ânî Fâtıma, divan sahibi kadın şairlerden biridir.

Fıtnat Hanım Fıtnat Hanım, 1780 yılında vefat etmiş olan Osmanlı'nın kadın şairlerinden biridir. Şeyhülislam Mahmud Esad Efendi'nin kızıdır. Fıtnat Hanım sadece iyi bir şair değildir. Aynı zamanda: çok zeki, hazır cevap, nükteli konuşan, söz ustası bir kişiliğe sahiptir. Fıtnat Hanım, dönemin önemli ilim ve edebiyat çevrelerine katılmaktadır. Evinde; alimler, şairler, edebiyatçılar toplanmakta ve sohbetler yapılmaktadır. Fıtnat Hanım'ın, Koca Ragıp Paşa ile yaptığı pek çok şiir yarışmaları vardır. Fıtnat Hanım'ın söz düelloları yaptığı bir diğer önemli isim de Haşmet'tir. Haşmet: şairdir, hazır cevaplığıyla tanınır, nükteleriyle meşhurdur. Erkekler arasında Haşmet'i susturabilecek kimsenin bulunmamasına rağmen, Fıtnat Hanımonu birçok kez susturmuştur.

Kurban Bayramı Günü Bir Kurban Bayramı günü herkes Bayezid Meydanı'nda kurbanları seyretmektedir. Orada Ragıp Paşa, Haşmet, Fıtnat Hanım da bulunmaktadır. Ragıp Paşa şaka yapmak ister ve Haşmet'e: "Git bakalım Fıtnat Hanım'a laf yetiştir." der. Bunun üzerine Haşmet: "Efendim niçin kurban arıyorsunuz? İşte ben kurbanınızım." şeklinde nükte yapar. Fıtnat Hanım ise Haşmet'i baştan aşağı süzdükten sonra tek cümleyle cevap verir: "Hani ya senin boynuzların?" Bu cevap, Haşmet'in kendisini kurban olarak göstermesine karşı yapılan zekice bir göndermedir. Böylece Fıtnat Hanım yine söz yarışmasını kazanmış olur.

Evliliği Fıtnat Hanım, Rumeli kazaskeri Derviş Efendi ile evlenmiştir. Derviş Efendi yüksek makam sahibi olmasına rağmen cahil bir adamdır. Fıtnat Hanım gelin olduğu gece Ragıp Paşa ona bir manzume göndererek cevap ister. Fıtnat Hanım ise eşinden izin alır. Kalem ve hokkasını getirterek şiire cevap yazar ve gönderir.

Ferîde Hanım Ferîde Hanım, 1837 yılında doğmuş, 1903 yılında vefat etmiştir. Aslen Kastamonuludur; ancak daha sonra İstanbul'da yetişmiş ve edebî çevrelerde tanınmıştır. Hammâmî Râşid Efendi'nin kızıdır.

Şeref Hanım Şeref Hanım, 1809 yılında doğmuştur ve 1860 yılında vefat etmiştir. Babası Nebil Bey adında hem âlim hem de şair olan bir kişidir.

Sırrî Râhile Hanım Sırrî Râhile Hanım, 1814 yılında Diyarbakır'da doğan ve 1877 yılında vefat eden önemli Osmanlı kadın şairlerinden biridir. Eeğitime büyük ilgi duymuştur. Düzenli eğitim imkânları sınırlı olmasına rağmen kendi hevesi ve gayretiyle çok çalışmıştır.

Safvet Nesîbe Hanım İstanbul'da yaşamış bir kadın şairdir. Beylikçi Muhibb Efendi'nin kızıdır. Mevâlîden Rıfat Bey ile evlenmiştir. Güzel şiirleri bulunmaktadır. 1837 yılında vefat etmiştir.

Habîbe Hanım İstanbul şairleri arasında yer alır. Hersekli Ali Paşa'nın kızıdır. 1845 yılında Hersek'te doğmuştur. Şiirlerinin çok duygulu olduğu belirtilmiştir.

Leylâ Hanım İstanbul'da yaşamıştır. Kazasker Moralzâde Hamid Efendi'nin kızıdır. Fuad Paşa'nın akrabasıdır. Dayısı olan ünlü şair Keçecizâde İzzet Molla'dan özel ders alarak yetişmiştir. Küçük yaşta babasını kaybetmiştir. Doğaçlama şiir söyleme yeteneği çok gelişmiştir. Hazır cevap bir kişiliğe sahiptir. İyi eğitim almış, kültürlü bir kadındır. Kadınların duygularını dönemine göre oldukça rahat ifade edebilmiştir. Çok genç yaşta evlendirilmiş, ancak eşinin gözündeki rahatsızlık nedeniyle evliliği yalnızca bir

hafta sürmüş ve boşanmıştır. Saray kadınlarıyla yakın dostluk kurmuştur. Hayatının sonuna kadar edebiyat çevresinden kopmamıştır. Galata Mevlevîhanesi haziresine defnedilmiştir.

Nesibâ Tevfika Hanım Nesibâ Tevfika Hanım, İstanbul'da yetişmiş kadın şairlerdendir. Şerif Paşazâde Said Bey'in kızıdır. Güzel şiirleriyle tanınmıştır. 1844 yılında vefat etmiştir.

Leylâ Hanımefendi Osmanlı Devleti'nin yenileşme döneminin ilk önemli kadın şairlerinden biridir. Hekim İsmail Paşa'nın kızıdır. Hicrî 1266 yılında İstanbul'da doğmuştur. Küçük yaşlardan itibaren iyi bir eğitim almıştır. 1278 yılında Rumca, 1281 yılında ise Fransızca öğrenmeye başlamıştır. Babasının Girit Valisi olması sebebiyle Girit'e gitmiş, burada çok dilli ve kültürlü bir kadın olan Elisavet Kont Kasakitaraftından ücretsiz olarak eğitilmiştir. Türkçe hocası ise Girit'in tanınmış âlimlerinden Kutbî Efendizâde Sadık Efendi olmuştur. Babası İsmail Paşa da sürekli ders vererek kızının eğitimini yakından takip etmiştir. İlk şiirini 1282 yılında, henüz 16 yaşındayken yazmıştır. Babasının bir okul gezisinde öğrencilerin şiir okumasından etkilenmesi üzerine o da babasına hitaben bir şiir söylemiştir. Babası onun yeteneğini fark edince yazdığı şiirleri Sadık Efendi'ye göstererek düzeltmesini istemiş ve Leylâ Hanım'a aruz vezni öğretmiştir. Böylece klasik divan şiiri eğitimi alarak güçlü bir şair hâline gelmiştir.

Edebi Hayatı 1285 yılında Aydın Vilayet Mektubî Muavini Sırrı Efendi ile evlenmiştir. Daha sonra Sırrı Efendi "Sırrı Paşa" unvanını almıştır. Eşi de ilim ve edebiyatla ilgilenen bir devlet adamıdır. Leylâ Hanımefendi; Türkçe, Rumca, Fransızca başta olmak üzere çeşitli dillere hâkimdir. Leylâ Hanımefendi yalnızca şair değildir. 1272 yılında piyano eğitimine başlamıştır. 1285 yılına kadar piyano çalışmıştır. Polka, mazurka ve vals türlerinde üç eser bestelemiştir. Daha sonra Osmanlı musikisine yönelmiş ve Hoca Hafız Aziz Efendi'den ders almıştır. Harem Âdât-ı Kadîmesi, Hafîdem Leylâ adında eserleri vardır. Leylâ Hanımefendi'nin şiirlerinde; aşk, kader, ayrılık, ümitsizlik, sabır, insanın iç dünyası, hayatın geçiciliği gibi konular işlenmektedir.